

demque multis post annis sub Amasia rursus conditam aspiciat. Qua tamen de re in Chronico sibi cavit. Subjectis enim in Amasia : Carthaginem hoc tempore quidam asserunt conditam : alii vero superius.

Quo de genere sunt etiam alia quædam in Etymologiis : non illa quidem magni momenti, sed interdum etiam ærum ipsa pugnantis : ut quod exsul scribendum sit, non exul ; at contra exultat, non exsultat. Atqui illud e Terentio Scauro hoc e Velio Longo sumptum videri possit, quod satis esse debebit.

Malitiose, et impie adjecta credimus, quæ de præfatione extremæ dici cap. 6 Expositionum in Genesim abesse prorsus a quibusdam exemplaribus in aliis importune repeti admonuimus. Nisi hæc quoque non de suo, sed de aliorum sensu relata, propositaque cum doctissimo viro mavis. Sed hujusmodi vix aliud reperias : ut libros omnes inoffenso pede possis decurrere.

Detracta etiam quædam suspicamus, ut quod paulo ante de sancti Hermingildi martyrio diximus.

Typographorum culpas omnes præstare vix ejus sit, qui ætatem in hoc uno labore contriverit, præloque affixus p. vpetuo hæserit. Nos hujus rei inexperti, aliisque difficultatibus impediti obtuti tantum non potuimus. Quod superest, ne qua majoris negotii restent, in quibus labi aut hæcere possis, quin de iis admonerere, sedulo curavimus.

VITA SANCTI ISIDORI,

AUCTORE CANONICO REGULARI COENOBII LEGIONENSIS SANCTI ISIDORI,

Forte Luca, postea episcopo Tudensi

(Edita in Actis Bolland., ex manuscripto Codice Toletano a viro clarissimo Nicolao Antonio submissa.)

PROLOGUS.

I. Præclara beatissimi doctoris Hispaniarum, Christi confessoris Isidori, archiepiscopi Hispanensis, Hispaniæ primatis merita, fratres charissimi, sacrosancta per orbem Ecclesia dignis efferenda laudibus prædicat, et festivum per omnia virum celebris semper et ubique fama commendat. Verumtamen præter commune illam honorificentiam gloriam, quam sibi meritorum magnalibus in omnium comparavit contuberniis fidelium, præcipuis in Hispania sustollitur præconiis, quem alterum in terris post apostolos suæ fidei meruit intercessorem. Hic est enim splendidissimus Solis justitiæ radius, per quem tibi præcipue, Iberia, lumen veritatis illuxit ; et quæ multis fueras Arianorum, Acephalorum, Mahometi et aliorum pseudoprophetarum seducta erroribus vel fallaciis, beati Isidori mediante doctrina dux effecta es æquitalis. Hic est insignis ille pastor tuus, egregiusque pontifex, qui te summis præficiendam sedibus, æternisque secundandam divitis, tam copiosis divinarum scripturarum a debravit augmentis, ut ^b situ in successum transumpto, jam non sis in regionibus ultimis ultima, sed in primis prima. Hic

A est qui post gloriosissimum apostolorum Jacobum hanc tibi contulit gratiæ excellentiam, ut populis (sis) secunda, religione conspicua, triumphis clarissima. Sane ab Hispali civitate, sanctissimi Isidori sede, certissimo secuturi eventus præsagio Hispania cognominata, ditior emines debriatione divina, quam felicitate terrena. Licet enim victoriosa trophæis, gratiosa deliciis, laudis tuæ titulos cunctarum nationum in fines extuleris ; multo tamen spectabilius multoque gloriosius est, quod te tam assiduis tamque officiosis obsequiis, tum nostri Salvatoris reverentia, tum gloriosissimi apostoli Jacobi præsentia, tum etiam rectissimi patris Isidori præsentia simul et clariffima doctrina, omnis te colit, omnis ad te confors obtulit aut vis induluit naturæ, apostolicæ dignitas prærogativæ non immerito obtinuit, ut sicut singularis privilegio gratiæ, ^d alter Romæ Petro apostolo successit Gregorius ; ita non impar Gregorio alter in Hispania Jacobo succedat Isidorus. Semina namque Verbi Dei, quæ beatus Jacobus seminavit, quasi pervigil agricola Isidorus celestium imbrum prædicatione saluberrima irrigavit, et spinas, tri-

^a Ita mox *debratio* divina dicitur. Sic Beda in Vita sancti Cuthberti episcopi Lindisfarnensis, 20 Martii illustrata, num. 46, asserit sanctos Cuthbertum et Herbertum presbyterum sese alterutrum cælestis sapientiæ poculis *debriare*. Gilbertus in Vita beati Caroli Boni, 2 martii, num. 47, dicit hujus occisores ira et furore *debriatos*. Similia passim alibi habentur ; unde apparet *debriare* accipi, pro potare seu satiare.

^b Lucas Tudensis, in præfatione ad Chronicon mundi, ita habet : *Hispania, situ in successum transmissa, non est in ultimis regionibus ultima, sed in primis prima.*

^c Nicolais Antonius ista adnotat : *Ab urbe Hispali nomen intergræ Hispaniæ inditum censuit olim Anto-*

nus Nebrissensis, nec improbat Florianus de Campo lib. 1 Historiæ Hispaniæ, cap. 16, et alii, quos laudat Rodericus Carus in Historia Hispanensis urbis, sive antiquitatum illius, lib. 1, cap. 4. Hi autem sanctum Isidorum sunt secuti, qui ad Sisenandum regem Hi toriam Gothorum, hoc est librum II chronici, dirigens, ita censet ; quamvis lib. IV Originum, cap. 4, Hispaniam ab Hispano rege, non ab Hispali cognominatam credat. Lucas vero Tudensis, in prologo sui Chronici, aliud prorsus etymon Hispaniæ, viro tali indignum prodit.

^d Constantinus Cajetanus de sancto Isidoro præfert partem sermonis sancti Braulionis, in quo sequentia leguntur.

bulos, et a zizaniam pravorum dogmatum, ab inimicis hæreticis superseminatam, sarculo spiritus evelendo, ad fructus vitæ excolendos usque perduxit. Gregorium revera in beatissimi apostolum principis, loci simul et meriti principatu, universi orbis præfecit auctoritas; Isidorum autem Romanæ censura curiæ alterum profiteri Gregorium meritorum effecit paritas. Et quidem singula quæ non tantum cursu naturæ, verum etiam ea quæ divina Providentia miraculose, senescenti mundo, per eum mirabiliter, ad illuminationem Ecclesiæ, dignata est operari, debitis prosequi officiis, vires, ingenium, et scientiam nostram excedit. Verumtamen de sanctissimo peccator, de maximo parvus, de sapientissimo imperitus, de multis ejus mirabilibus pauca ad futurorum eruditionem (ne tanti Patris opera labentibus annorum curriculis a corde quoque fidelium dilabantur), brevitate qua potero, charitatis gratia, fidelis styli subnotatione perstringam. Tanta quippe tamque bona, de tanto tamque bono viro, bene dicere, non nisi bonitatis ejusdem viri ascribendum est meritis; quorum profecto tenuis hoc [id est, hactenus] exerevit eminentiæ magnitudo, ut rerum fidei sermonis subsidat elegantia, et elegantiae cultum veritatis commendet materia.

CAPUT PRIMUM.

Sancti Isidori prosapia illustris et sancta.—Institutio in litteris.

2. Igitur ut egregius confessor Isidorus egregiis vestiretur exordiis, et insignem futurum insignis præsignaret origo, civitatis ^b Carthaginensis, et provincie Hispaniæ dux, Theodorici regis Gothorum proles, Severianus, pater (ejus fuit), mater vero, ^c Turtura vocitata: viri clarissimi, viri eruditissimi, viri etiam tam morum quam ingenii singularitate præditi confessores Christi, Leander archipræsul Hispalensis, et Fulgentius, qui fulgore sanctarum Scripturarum et operum universam irradiavit Ecclesiam, almus doctor et præsul clarissimus, una cum sanctissima Virgine ^d Florentina, virginum præposita, fratres ac nutritii fuere. Horum ^e serenissimis instructis documentis, orationibus profluentis, morum gravitate venustus, patriam religione, patrem prudentia, disciplina fratres, cognatos cultu, pares gratia, affines præmio, proximos illustravit affectu. Gloriosissimus diligebat puerum doctor et archipræsul Leander, tanquam unicum, et specialius extra patriam eum habens solatium; et quia non tantum

A fallacium divitiarum quantum felicium morum suorum successivum exoptabat hæredem, summopere vigilabat, ne illa ætas, quæ prona consuevit devenire in malum, locum reperiret quo in corruptionem laboretur peccati. Non parcebat virgæ, et ^f laudatus est in illo; docuit cum et misit zelum in inimicum, et in medio amicorum gloriatus est in illo. In vita suavidit et lætatus est, et in obitu suo non est contristatus coram inimicis. Reliquit enim similem sibi post se; defensorem domus contra inimicos, et amicis reddentem gratiam. O sanctissime Pater Leander, venerandus iste puer, quem diligis, quem nutris, quem doces, quem erudis, quem corrigis, quem custodis; cælestis sponsi paranympus est, sanctorum angelorum amicus, patriarcharum ac prophetarum compar, apostolorum civis, martyrum consors, præsulum splendor, et sanctorum omnium gradibus proportionaliter conferendus, quod eventus rei opportuno tempore declarabit.

3. Igitur cum esset infantulus, sicut de beato Ambrosio legitur, et a nutrice ad hortum duceretur, anus, capta oblivione, eum inter olera dimittens discessit. Post aliquot autem dies, lugens filium, solarium Severianus pater ascendit, atque sedens contra viridarium aspexit, viditque ^g innumeram apum multitudinem cum ingenti murmure super puerum certatim descendere, atque inde ad cæcos volare. Qui in stuporem versus, ad hortum concite descendit, vocatisque servientibus, festinavit, ut rei gestæ videret miraculum. Accedentes autem viderunt alias apum in os pueri intrantes et exeuntes, alias vero super faciem et totum corpus mellis et favi operimenta texentes. Patre vero filium cum clamore et lacrymis amplectente apes in tantam se altitudinem aeris extulerunt, ut oculis corporeis non possent videri. Hæc de multis, quæ cum eo taliter gesta sunt pauca proposui, ut prudens advertere possit, a quanta virtutum incæperit perfectione.

4. Cum igitur reverendus puer Isidorus fuisset studiis litterarum traditus, atque, ut sibi videbatur, ingenii minus existeret capax, puerili permotus timore, verbera magistri metuens, divino nutu haud procul super ab Hispalensi civitate. Cumque ex itineris fatigatione juxta marginem cujusdam putei sitiens resedisset, ^h aspexit prægrande saxum tortuosis foraminibus perforatum. Quod diligenter inspiciens, cœpit volvere intra se quis istorum foraminum vel ad quid existerit operator. Similiter in ore putei erat quoddam lignum, Junii.

ⁱ Nicol. Antonius mall'et legi severissimis.

^k Paululum hæc variant a Vulgata Editione.

^l Adnotat Nic. Antonius ista: *Referunt ostensum hoc in Isidoro contigisse hi qui a sæculis duobus res ejus gestas in litteras retulerunt, Antonius, Morales lib. xii, cap. 4; Padilla, cent. 7, cap. 22; Vasquez, ad an. 649; Mariana, lib. vi, cap. 7; Mariotta, lib. v de Sanctis Hispaniæ cap. 23; omnes, ut suspicari possumus, hinc edocti. Ita ille.*

^m Idem adnotat hujusce quoque rei auctores esse quos ante laudaverat, atque item Laurentium de Padilla in Vitis sanctorum Hispanorum.

^a Ita zizaniam dixit sanctus Ambrosius, lib. vii in Lucam: *Aliud est fermentum tritici, al. ud zizaniae.*

^b Ms., *civitas Carthaginensis provincie Hispaniæ, T. R. G. proles, dux Severianus*; quæ visu est, primi verbi correctione, et alterius transpositione, restitui sano sensu posse, conformiter ei quo Lucas Tudensis in citata præfatione Severianum Carthaginensem ducem nominat. An vero hic a Theodorico rege Gothorum pregnatus, aut saltem frater ejus fuerit, disputent alii.

^c *Theodora* dicitur Lucas Tudensis loco citato. Quintianus hanc Theodorici regis filiam facit, in *Vita sancti Fulgentii* fratris.

^d In Martyrologio Romano, *Florentia*; colitur 20

continuis chordarum sectionibus in aquis hauriendis canalatum, et dum secum taciturnus ageret, ad aquas hauriendas venit quaedam mulier; quæ, super pulchritudine pueri admodum mirata, interrogavit quid hic ageret, aut cur tam parvus puer solus huc advenisset. Erat enim miræ pulchritudinis, splendidus facie, decorus forma, hilaris aspectu, latus vultu, humilis visu, verecundiam semper in moribus præterens. Ad quam puer humiliter conversus, inquit: O dominus, ut mihi digneris dissegere rogo quis, vel ad quid, lapidis hujus foramina vel istius ligni canales facti fuerunt. Cui mulier: *Lapis iste, ait, frequenti instillatione guttarum fuit perforatus, et lignum hoc frequenti chordarum ductu in aquis hauriendis existit canalatum.* Puer autem, divino repletus Spiritu, ad se reversus dixit: *Et si lapis duri simus mollis aquæ frequenti instillatione caratur, et lignum chordarum sectionibus cedit sciatum; quanto major ego homo, Dei gratia præveniente, discendo quotidie parvissimis incrementis, valde ad augmentum scientiæ pervenire!* O venerande Isidore, hujus evolutionis cogitatio non pueri est junioris, sed viri perfecti et sapientissimi senioris. Quis ille qui etiam ante litterarum disciplinam in teneris annis sic te docuit, nisi ille Spiritus veritatis, qui tibi suggerens omnia, etiam vas sanctificatum creavit, ut portes nomen Filii Dei coram regibus et principibus et filiis Israel? Post hoc puer concito gressu revertitur Hispali, seque magistrorum disciplina subdidit cum humili devotione.

5. Tanta denique gratia cœlitus ei infusa, quidquid a magistris proponebatur ex Scripturis, sitibundo pectore avidè retinebat; et non auditor obliviosus factus, armariolo memoriæ multis profaturum fidelibus reservabat; et ipsos doctores suos, quæ præscio intellectu, præveniebat; quæ novitate miraculi tam magistri quam omnes qui aderant, stupore admirationis reddebantur attoniti. Sic namque divino inflammatus Spiritu, Latinis, Græcis et Hebraicis litteris instructus, omni locutionis genere formatus, in trivii eruditione conspicuus, in quadrivii investigatione perfectus, in doctrinis philosophorum præclarus, divinis et humanis legibus eruditus, suavis eloquii, ingenio præstantissimus, vita quoque atque doctrina pro temporis ætate in multorum admirationem existit clarissimus. Sic namque de virtute in virtutem proficiens, refulsit doctor ita eximius, ut

^a De hoc trivio et quadrivio ista indicat Nic. Antonius: *Trivium olim dictæ tres artes, grammatica, rhetorica et logica; sicut quadrivium quatuor aliæ, arithmetica, geometria, astrologia et musica; quæ omnes chorum septem liberalium artium componunt, ut Vossius ait in lib. 1 de Vitiis sermonis, cap. 26.*

^b Iterum ista observat Nic. Antonius: *Intelligit Didymum Alexandrinum grammaticum, qui inter alia cognomina, teste Suida, dicitur sit Chalcenterus, hoc est areorum viscerum, ob studiorum et scribendi patientiam; eo enim nemo alius plures libros scripsit, ut ait Fab. Quintilianus lib. 1, cap. 8, ipseque Isidorus, lib. vi Erymol., cap. 7, si pro CALITERUS (quod est ut vulgatis Editionibus ante Matritensem), CHALCENTERUS legeris, de quo Hesichius, de Viris illustribus, Suidas et sanctus Hieronymus. Hæc ille.*

A secundum qualitatem sermonis omnibus, videlicet Latinis, Græcis et Hebraicis, sapientibus ac minus intelligentibus, in eruditione existeret aptus, et incomparabili eloquentia strenuus. Cum igitur beatus Isidorus omnibus fere mortalium præfulgeret scientiis, quod nostris temporibus contigisse recolitur inauditum, non, ut illa juvenilis ætas assuevit, delectationem amplexus est mundi, sed totus in logicali contemplatione, vel actualium instigatione, aut divinarum theoriarum meditatione et studio insistebat. Denique in tantum hunc insignivit natura, gratia ditavit, extulere mores, studia provocarunt, ut Platonem ingenio, Aristotelem studio, eloquentia Tullium, copia Chalcenterum; eruditione Origenem, gravitate Hieronymum, Augustinum doctrinam, B Gregorium sane prosequeretur exemplis. Qui cura eidem beato Gregorio, jussu fratris ac nutritii sui Leandri, epistolam quamdam de beatitudine, tam de philosophorum sententiis quam sanctarum Scripturarum floribus; miro studio decoratam, delegasset; ac beatus Gregorius perlegisset eamdem, tam de sermonum disertitudine quam de sententiarum connectione ac scientiarum exuberatione admirans, eamque in Spiritu, qualis futurus erat, intuens, fertur dixisse: *Ecce alter Daniel;* et quidam alius: *Ecce plus quam Salomon hic.*

CAPUT II.

Noctia cum sancto Gregorio Magno.—Liber Etymologiarum conscriptus.—Scientia sacra adversus hæreses, imprimis Arianam, exerta.

C 6. Ex tunc itaque beatus Gregorius, amore visendi beatum Isidorum delectatus; sanctissimo antistiti Leandro, charitatis vinculis sibi annexo, sui animi voluntatem certis indiciis declarabat. Harum amicitiarum causa existerat, cum Ariana hæresis fervorem tempore Leovegildi confutare Leander radicatus non posset, pro confirmandis sanctæ et immaculatæ Trinitatis capitulis, ad Constantinopolitanum præsulum cœtum transmeavit. Ibi aderat Gregorius, tunc cardinalis, vicem Romani antistitis agens, cum quo ipse Leander amicitiaæ fœdus pepigit, et ab eo postulavit ut Moralia Job sibi exponeret, quod postea in apostolatu ille devota mente complevit. Cum autem Gregorii desiderium venerabilis Isidorus comperisset (quod mirabile est auditu), nocte Nativitatis Domini, ut fertur, in ecclesia Hispalensi

D ^a Quæ sequuntur edidimus ad Vitam sancti Leandri 15 Martii, num. 5, et ex antiquis Breviariis desumpta et ex ipsius Isidori Chronico.

^b Nullum tunc diximus Constantinopoli fuisse concilium, sed veram causam qua istic convenerunt Leander et Gregorius, ex nostri, non sui, temporis usu cardinalis hic dictus, contineri in ipsius sancti Gregorii epistola, expositioni libri Job præfixa. Plura lege in utraque Vita sancti Gregorii, ad diem 12 Martii elucidata.

^c Nicolaus Antonius ista adnotat: *Miraculum hoc non facile probaverunt aliqui ex nostris: maxime Moralis, lib. vii, cap. 5; Mariana, lib. vi, cap. 7. Alii nec referre id voluerunt, Vasæus, Garibajus, Marietta et Morgadus in Historia Hisp. lib. 1, cap. 9; sed concessisse Romam, ut videret Gregorium et ab eo videre-*

prima lectione perfecta, extra ecclesiam egressus, A nescio a quo ductus, in parvissimo temporis intervallo ad Romanam devenit urbem, atque beatum papam Gregorium in matutinis laudibus Deo psallentem invenit. Viso autem eo beatus Gregorius nimium lætus, protinus agnovit; et ideo gratias agens, amicissimum sibi Leandrum in Isidoro amplexatus est. Post evangelicam vero expletionem, vale faciens sancto, ab ecclesia egressus Hispalim in ipsa nocte rediit, et clericos quos dimiserat easdem matutinas laudes reperit celebrantes. Quod vero hoc sanctissimi Gregorii obtentu, vel Isidori meritis, aut aliquo alio modo factum fuerit, fateor me ambigere; melius est enim non eloqui magna, ubi sine mendacii periculo non erratur, quam contraria definire; sed firmiter teneo beatum juvenem scientiæ experientia plurimâ attentasse, et utilitati Ecclesiæ et fidelium commodis retulisse. Multimode namque pravorum dogmatum assertores hæreticos persequabatur, quia his temporibus plurimæ hæreses emergerunt, vineam hæreditatis Domini, scilicet sanctam demolientes Ecclesiam; et divina Providentia factum non ambigimus, quod talis tunc temporis fulgeret Isidorus, qui eorum proterviam non solum sanctarum Scripturarum testimoniis reprobaret, verum etiam philosophicis syllogismis et obestationibus annullaret.

7. Etenim tanto culmine scientiarum perfectus existit, quod nullus, ut reor, antiquorum philosophorum recti examinis iudicio ei fuerit comparandus. Hoc ex cautelæ industria præterirem, si liceret, ne ethnicorum studia authenticis aut præferri aut comparari possent ullatenus documentis; cum sicut exaltantur cæli a terra, sic exaltatæ sunt viæ nostræ a viâ eorum et cogitationes a cogitationibus eorum; et quantum excellit spiritus carnem, ratio sensum, fides opinionem, intelligentia fidem, pax Dei omnem sensum, postremo creator omnem creaturam, sic theologia omnem mundi sapientiam, sic philosophi omnem philosophorum gentilium transcenderunt doctrinam. Quia vero hoc multo magis Isidorus, qui et antiquorum philosophicis claruit perfectus, et modernorum theologicis emicuit summus; tamen (ut aliq̄ hujus illustris viri ad præsens omittam copiosissima, in quibus miro desudavit ingenio, volumina) ille Etymologiarum qui inscribitur, omnium admiratione plenus, omnium susceptione dignus liber, sollicitat, contestatur, exclamat, ne etiam hoc sanctissimi et eruditissimi viri desit laudibus, quo vel philosophorum primi ac peritissimi sunt elati, vel

sapientissimus ille Salomon omnes illos tam scientia quam excellentia præcedere comprobatur; et sic omnibus filiis hominum scientiarum varietate post apostolos incomparabilis est creditus.

8. In hoc libro in trivii eruditione Isidorum præditum cernes eloquentia, hic in quadrivii investigatione perfectum admireris in matheseos disciplina, hic corporis salutem tueri, ac restaurare docendo theoreticum practicumque reperies; hic methodicam, empiricam logicamque ^a, discernendo Apollinæm, Æsculapium et Hippocratem novissime perpendes; hic ^b Phloronei, Trismegisti, Solonis et Pompilii instituta retractando, juris invenies peritissimum; hic jura, leges edictis et decretis inferendo, instruxisse putabis Justinianum; hic Ephemerides, epactas, Idus et Kalendaria, Annales et Historias distinguendo ^c Phœcedem et Josephum ebibisse probabis; hic chronicam persequendo Eusebium, Hieronymum et Orosium lectitasse clamabis. Et quia de Salomone legitur disputasse de cedro quæ est in Libano, usque ad hy-sopum qui nascitur in pariete, de beato Isidoro hic reperitur, de prima causa usque ad extremam fere creaturarum mirabiliter pertractasse; et negotia et officia singularum modosque discutiendo, postremo rerum omnium naturam et circumstantias describendo, non solum hausisse, verum etiam excessisse putabis Salomonem: hic ætheris, aeris, aquarum terræque discrimina, cunctorum viventium naturas et vocabula perscrutando con-uluisse credes primum hominem; hic Rachelis amplexibus totum stupebis delectatum, dum in antiquorum experientis studio videris occupatum; hic ^d mali mandragorici fragrantia ad Liæ gremium gaudebis revocatum; dum supernorum delectatus amore in sacræ Scripturæ fecunditatem pie senseris implicatum; hic cum Mariâ vestigiis assidentem Dominicis partem optimam elegisse; hic cum Marthâ sollicitum frequenti in ministerio instituisse; hic cum Paulo electionis Vase usque ad tertium cælum raptum; hic cum eode ^e plus omnibus laborantem, ut omnes lucrifaceret, omnibus omnia factum; hic cum Paulo circumcisionem prædicanti Petro in faciem restituisse; hic cum Petro, excepto Simone, nec Neronem tenuisse; hic hæreticorum omnium sigillatim expugnasse dogmata; hic ^f cta quatuor suscepisse ac venerari consilia; hic ^g cum Chalcedonensi synodo Dioscorum enervat et Eutychem hæreticos; hic cum Ephesina prima Nestorii quassat impietatem; hic cum Constantinopolitana cum Eunomio confodit

tur, vero similis est. Tamajus Salazar, etsi aliebat Lucam Tudensem et Breviarium Segobiense pervetustum, tamen merum arbitratu commentum, cum Quintadvenas. Et haudquaquam, inquit, est credibile tam insigne facinus antiquiores, Braulium et Hildeshonsum, reticere. Ideo auctor bene præfatur hæc formula, ut fertur, sub dubio rem, ut acceperat, narvius.

^a Explicat hæc Isidorus, lib. iv, cap. 4, et vocat tres hæreses medicorum.

^b Idem, lib. v, cap. 1, agit de auctoribus legum,

isique interserit Lycurgum, hic omissum.

^c Phœcedem Syrum, lib. i, cap. 37, dixit primum apud Græcos soluta oratione scripsisse; et cap. 41, addit claruisse iis temporibus quibus Eadras legem conscripsit. Vide Vossium de scriptoribus Græcis, lib. iv, cap. 4.

^d Lib. xvii, cap. 9, de herbis aromaticis agens, vult mandragoram dictam, quod habeat mala suavelentia.

^e Referuntur retrogrado ordine concilia, de quibus recto ordine agit ipse lib. vi, cap. 15.

Macedonium; hic cum Nicena versutissimum ac A
omni insania condemnat obœcœcatum Arium.

9. Hic Arius fuit quidam presbyter Alexandrinus; qui diversas in Trinitate substantias mentiendo asseruit, et Christum non verum Deum, nec in Patre essentialiter permanentem, proraci falsitate astruxit. Sed qui tantum miser desipuit, et in sua assertionem mendax fuit et perfidus; quia Christum verum Deum esse negavit, idcirco justo iudicio Dei crepuit mediis, et effusis omnibus visceribus ejus, cecidit in faciem prostratus, et quibus Christum negaverat foeda ora pollutus dignam pro impietate sua pœnam ab eodem Deo et homine etiam in hoc sæculo ext consecutus; et in tartareo igne æternaliter cruciandus multos suos sequaces præcessit, suo nefario tam depravatos quam depravandos errore. Hujus etenim inanis sceleris cum fideles toto orbe, totius orbis persequeretur exiliis; post conventum, Athanasio suo expulso, subversionem; post Italiæ lugubres, exterminato Vercellensi episcopo Eusebio, planctus; post Galliarum damnosas, Hilario * proscripto, ruinas; b Leovegildus Hispaniarum rex, cum omnibus pene regni sui principibus, hujus hæresis errore seductus, in tantam venit dementiam, ut clarissimos quosque et in lege Dei eruditos Ecclesiarum prælatos ab Hispaniæ confinibus persequendo exsulare; atque plurimos eorum gladio cædendo, carcere detrudendo, fame cruciando, ac diversis pœnarum generibus afficiendo, non solum in Hispaniæ partibus, verum etiam in Gallia et aliis regionibus per feralem insaniam dignos Deo martyres consecravit: et quia strenuus in armis fuit, multos populos suæ ditioni subjugatos impie oppressit, catholicis odio fidei persecutionem intulit, Ecclesiarum privilegia fregit, divites cupiditate cæcus damnavit, et in omnibus perniciosus existit. Inter omnia autem mala quæ gessit, sanctissimum c Masonam Emeritensem episcopum exilio relegavit; atque clarissimum doctorem archiepiscopum Hispalensem Leandrum, qui ad conversionem gentis Gothorum speciali contra nefarias hæreses cura infatigabiliter insistebat, multis affectum injuriis, ut oves sine pastore a seductoribus circumventæ luporum hiatibus facilius clauderentur, a regno Hispaniæ expulit, et se cum suis principibus Arianorum hæresi miserabiliter subjugavit, et Romano pontifici comminando, ad destructionem Romanæ urbis et Ecclesiæ demolitionem venturum se sponsione juramenti firmavit.

10. Venerabilis autem adolescens Isidorus, cuncta rum scientiarum disciplinis eruditus, fervore martyrii accensus, pro defensione Ecclesiæ mori pronus, armis fidei præmunitus, contra furentes Leovegildi regis ac principum ejus rabies athleta fortissimus, Christi comitante gratia, processit imperterritus. Ministri ergo multiformis seductoris modo blanditiis

* Coluntur hi pugiles, Athanasius 2 Maii, Eusebius 4 Augusti, et Hilarius 13 Januarii.

b De Leovigildo seu Leuvigildo rege, consule Acta sancti Hermenegildi filii, ejus jussu martyrii coronam adepti 13 Aprilis.

leniendo, modo terroribus propulsando, modo disputationibus agitando, modo munera offerendo, modo tormenta imponendo, modis quibuscunque poterant, a sancto proposito ipsum permutare satagebant. Magnum quippe suis dogmatibus credebant augeri cumulum, si Isidoro superato (qui tam scientiæ claritate quam generis nobilitate, corporis pulchritudine, morum gravitate et eloquii suavitate fulgebatur), possent eum suis assensibus inclinare. Eia fortissime athleta Isidore, *ecce nunc tempus acceptabile*; in his ergo diebus thesaurum incomparabilem, quem in pueritia congregasti, ut audivimus, non tibi soli, sed et fidelibus reserandum, profer in medium; tempus est loquendi et divinarum sententiarum lapides spargendi, ut frontes obstinatæ inimicorum conterantur, et fides Ecclesiæ catholicæ roboretur. Ecce enim navicula Petri in medio quatientibus fluctibus undique agitatur, Ecclesia Christi demergitur, nisi divinæ succursiois manu ad portum optati littoris deducatur. Inter hæc robustissimus athleta Isidorus in tormentis lætabatur, et Deo gratias referebat, quia dignus est habitus pro nomine Domini Jesu contumeliam pati; et inter oblatrantes undique Arianorum frequentias nec minis terretur, nec blanditiis demulcetur; sed magis ac magis fervore charitatis succensus, inter gladios hæreticorum securus, tam de tonitruis divinarum sententiarum quam de coruscatione philosophicarum propositionum, fulmina divini oraculi ardentia emittebat intrepidus, quibus inimicorum sævientium obtenebrabat aspectus. Quasi unus de quatuor paradisi fluminibus, ex ore suo flumina gratiæ cum impetu emanabant, quibus fidelium aridam irrigando ad viriditatem fidei perducebat; et hæreticorum perfidiam, in garrulitatis ac loquacitatis audacia confidentem fluctibus eloquentiæ demergebat. Hebetescunt miseri, et obmutescunt; sæviunt et confunduntur, qui dum se putant adolescentem superare, ab eodem turpiter superantur; atque fidem Christi, quam putant penitus extirpare, hujus juvenis instantia cœlestibus incrementis dolent quotidie pullulare.

CAPUT III.

Orthodoxa fides per sanctum Isidorum propagata. — Ejusdem cellula. — Clausi vita.

11. Audiens autem reverendus doctor Leander fortissimi juvenis Isidori constantiam, in Domino gavisus, orationibus continuis Dominum precabatur, ut ipse, quid in servi sui tenera juventute incœperat mirabiliter, cœlesti cum robore confortaret, atque per eum Ecclesiæ suæ optatum dignaretur, prostratis inimicis hæreticis, annuere benigne triumphum. Misit ei itaque epistolam in qua præmonet mortem pro fide catholica quidquam non esse timendum. Beatus vero juvenis, tam orationibus prælati et fratris, quam exhortationibus et epistolarum adminiculo

* Paulus Diaconus Emeritensis, libro de Vita et miraculis Patrum Emeritensium, latissime deducit res gestas sancti Masonæ, qui inscriptus est Martyrolo Hispanico Tamaji ad Kalendas novembris.

confortatus, neque in adversis frangebatur neque A levabatur in prosperis, sed in his omnibus, ac si in epularum delectatione, latus et hilaris apparebat. Debellata itaque Arionorum insania, unum et verum Deum Filium, cum Patre et Spiritu sancto in unitate essentiae sempiternaliter perennantem, sanctorum scripturarum auctoritatibus, et septem liberalium artium rationibus, nec non philosophorum conventionibus, apertissime declarabat, et Romano pontifici, loco beati Petri a fidelibus substituto, ac universis Ecclesiarum praelatis ab eodem caelesti institutore missis, divinae paginae testimoniis approbando, fidelibus populis obedire suadebat. Hic etiam praelati sui fratrisque Leandri sic est exsecutus vices, sic onera levigabat, sic vestigiis inhærebat constantiæ, ut carcere, minis, tormentis et gladio persecutorum spreto, serenissimi principis Recaredi, impiissimi regis Leovegildi filii, securus adiret presentiam; et pocula verbi Dei assidue propinando, ab Ariana hæresi revocaret, et fidei catholice documentis redderet obsequentem. Formidolosi autem regis Leovegildi, qui se cunctis vitiis mancipaverat, et aures suas spinis diabolici erroris obturaverat, ne audiret bonum; non solum est nisus debellare proterviam; verum ad hoc usque, totius regni primates gladio spiritus exasperando commovit, ut eorum insistente perfidia, in necem piissimi ac serenissimi principis Hermenegildi filii sui, pro fide catholica viculis mancipati, hujus Isidori amicissimi (quia cum beatus Leander a face Ariana erutum in fidem catholicam confirmaverat) impiissimus pater et tyrannus parricida insurgeret; et ad exsequias gloriosissimi regis et martyris, ministerio angelico celebratas, manifestæ perfidiæ culpam, exemplo Judæ proditoris, non penitens, sed poenitentia ductus agnosceret. Veniens namque Toletum, caelesti urgente iudicio, atrocissima percussus infirmitate, inter tortiones et ejulatus simul cum ipsis Interaneis miserabilem evomuit animam, atrocissimis flammis et vermibus, ut credimus, æternaliter cruciandus; quo præcessit seductor suus nefandissimus Arius.

12. Mortuo igitur rege Leovegildo, factum est ut revertentem a Carthagine triumphatorem suum Leandrum læta susciperet Hispania, et substituto in regno catholico Recaredo, Hermenegildi regis et martyris fratre, fortis Isidori victoria redditur, nuntiata Ecclesie pace cum fidelium tripudio; exterminata a totius regni confinibus, cum debito dedecore, Ariana

* Nicolaus Antonius adnotat: *De morte Leovigildi consulendum Ambrosium Morales, lib. xi, cap. 11, et que congerit Bivaricus ad Maximi Chronicon anno Christi 587.* Nos nonnulla attigimus ad vitam sancti Hermenegildi 13 Aprilis.

† Idem Leandrum primum auctorem agnoscere videtur Ecclesie officii, quo dehinc Gothi uti sunt, quod vulgo Isidoro tribui solet. Porro, teste Mariana, lib. vi, cap. 5, in concilio quarto Toletano, decretum erat: *Missale et Breviarium unum esto in Hispania; ejus rei perficienda cura, quoniam Isidoro, qui primas partes in eo concilio tenuit, creditur esse demandata; usus obtinuit, ut Missale et Breviarium*

perfidia. Revocantur itaque exsultantes præsides, ecclesie adornantur, fideles devotissimi. cum patribus gratulantur, omnipotentis Dei clementia magnifice collaudatur, qui tantæ virtutis constantia Isidorum corroboravit. Beatus autem Leander, operibus charitatis et verbo prædicationis, Christianissimo regi Recaredo, qui loco patris eundem Leandrum sibi præposuerat, gentibus Gothorum, quibus semper patri inhæserat affectu, et populo Hispalensi, quorum curis invigilabat specialius, in sollicitudine, in charitate non ficta devotissime insistebat; et ut Patrem et Filium et Spiritum sanctum, *trinum* secundum personarum distinctionem, et *unum* secundum majestatis divinitatem, Deum esse crederent suadebat; quibus credentibus, prior instituit illis præcepta et ecclesiastica officia. Ipso etiam tempore Suevi, unda baptismatis per eum jam loti, Galliciam obtinent. Cernens igitur Leander admirabilem Isidori constantiam tantis fulgurare virtutum augmentis, nescio si quo præventus præsagio, ne se dimisso, prædicationis causa aut ob aliud aliquid exteras peteret regiones; vel quia, ut credimus, se ab infantia mente et corpore virginem Domino consecraverat, ne saltem levi inter turbas posset fame maculari, aut ne qui exstiterat persecutionis tempore robustissimus, levis auræ humana favoris elatus jactantia, in tranquillitate positus, frangeretur; in cella, ut fertur, ab eodem Isidoro constructa, bonæ indolis adolescentem reclusit. Hoc autem factum tam piissimus rex Recaredus, quam plures Ecclesiarum praelati ægre ferentes, cum animi molestia sustinebant; injustum enim censebant tanti patris placitis contraire. Murmurabant clerici mussitando, obsistit populus conclamando, lucernam clarissimam Isidorum non debere sub modio cellulæ vel etiam unius civitatis poni, qui splendore scientiarum et consecratione bonorum operum, ad totius orbis sufficeret illuminationem; et qui tanquam aurum in fornace, ab impiis poenarum tonsionibus probatus exstiterat; non in cellula includendum, sed in multarum gentium lucem proferendum, quernis vocibus clamabant.

13. Reverendus autem Pater Leander, ut gravitatis pondere pressus, non pio regi Recaredo, non Ecclesiarum praelatis, non regni principibus, non musitationibus clericorum nec populorum vocibus cessit; Spiritus enim sancti gratia præventus ipse, sciebat quid esset facturus. Denique ei eruditissimos providit magistros, a quibus audiendo, cum quibus

Mozarabum, hoc est ex antiquo Gothorum more conservatum, sacrorum precumque diurnarum et nocturnarum ritus Isidoro tribuuntur, tumetsi nonnulla Leander invenit, plura progressus temporis addidit.

* Illustravimus ad diem 20 Martii acta sancti Martini Dumiensis, archiepiscopi Bracarenensis; et ostendimus, auctoritate Gregorii Turonensis et sancti Isidori, Suevos in Gallæcia degentes cum rege Theodemiro ad fidem orthodoxam conversos. An aliquid eo contulerit sanctus Leander, alibi non legimus. Potuit tamen fecisse, quando regnum Suevorum deletum sub Leovigildo et in Gothos translatum, permansit sub Recaredo rege catholico.

etiam disputatio, conferendo, quibus opponere do et respondendo, quosque interrogando, si quid minus didicerat, posset addiscere corrigendo. Mira res! omnis quippe, qui docturi eum de sua scientia prae-sumebant, ab eo mirabiliter docti, de incrementis doctrinae copiosius gaudebant. Venerabilis vere rex Recaredus, juxta cellulam beati viri assidue assidebat; et a fontibus Salvatoris almo Isidoro effluente, sanctae Trinitatis fidem piis hostibus per fenestram hauriebat; et non immemor auditorum, cupiens Filio Dei duplicatum reportare talentum, populis sibi subiectis pocula vitae aeternae, quae acciperat, fideliter effundebat. ^a Erat namque cultu religionis praeditus, et paternis moribus longae dissimilis: nempe irre-religiosus, et bello promptissimus; hic fide pius et pace preclarus, ille armorum artibus gentis imperium dilatans; hic gloriosus eandem gentem fidei trophaeo sublimans. In ipsis enim regni sui exordiis catholicam fidem adeptus, totius gentis populos, in soliti erroris labe detersa, ad cultum rectae fidei revocavit. Synodum ^b deinde omnium episcoporum ad condemnationem Arianae haeresis, de diversis Hispaniae et Galliae provincis congregavit; cui concilio idem religiosissimus princeps interfuit, gestaque ejus praesentia sua et subscriptione firmavit. Hic virtutibus adornatus, omnes quos Deo charos faciebat, honoribus extollebat; quos vero deo superstitiosos, coram omnibus arguebat, ut ceteri timorem acciperent; qui non patrem perfidum, sed Christum Dominum sequens, horrebat et execrabatur Arianam insaniam, et a toto regno suo turpiter expellebat. Tantam in vultu gratiam habuit, tantam in animo gessit benignitatem; ut in omnium mentibus influens etiam malos ad affectum amoris sui attraheret; adeo liberalis existit, ut privilegia et Ecclesiarum praedia, quae pater suus fisco associaverat, jure proprio restauraret; adeo clemens, ut populi tributa saepe indulgentiae largitione laxaret, opes suas in miseris et thesauros suos in egenis recondens, sciens ad hoc illi fuisse collatum regnum, ut eo salubriter frueretur. Haec ad laudem Dei nostri et confessorum ejus Leandri et Isidori, qui talem a Domino discipulum obtinere meruerunt.

CAPUT IV.

S. Leandri episcopi Hispanensis obitus, et libri scripti.— Successio S. Isidori.

14. Videns itaque humani generis inimicus, se suosque a sanctis confessoribus, per Recaredum regem, quem ante subditum habuerat, persequi; duos comites inelytos opibus et nobilibus genere, profanis

^a Sequentia ex Isidori Chonico transcripta sunt.
^b Concilium Toletanum III aera 627, Recaredi anno 4, Christi 580 celebratum.

^c Gregorius Turonensis lib. IX Hist. Franc., cap. 1°, appellat *Athalocum*, *Arianæ sectæ episcopum*, qui, cum ad consentiendum ei paucorum faveret adulatio, commotus felle, ingressus in cellulam suam, inclinato super lectulum capite, nequam spiritum exhalavit. Huic episcopo videntur adhæsisse *Ganvislan* et *Vulgernus*, licet alii eorum non meminerint, et ab illis excitati Franci in Narbonensem seu Gothicam provinciam irruisse.

^d Joannes Biclarensis *Claudium Lusitaniae ducem*

tamen mentibus et ignobiles moribus, *Ganvislan* videlicet et *Vulgernum*, una cum *Ariano* episcopo ^e *Athalco* nomine, contra regem *Recaredum* concitavit: qui congregata multitudine Francorum, ob vindictam *Arianæ* vesaniae, urbis *Narbonæ* circum adjacentes regiones devastantes, et innumerabilem clericorum, religiosorum et catholicorum trucidantes multitudinem, etiam piissimo regi *Recaredo* regnum præripere nitentur. Contra quos gloriosissimus *Recaredus*, misso ^d *Claudio* Emeritensi duce, glorioso triumphavit eventu. Nam prostratis consternatisque de inimicis fere ^e sexaginta millibus, in Hispaniam cum gloria magna regressus est. Post hoc, remotis ab omni parte tempestatibus, desideratam Dominus populo suo largiri dignatus est pacem. Dum hæc ita se gererent, et multa catholicae Ecclesiae, favente Domino, tranquillitas redderetur, et *Arianæ* haeresis calamitas ab omnium pene mentibus discuteretur, atque urbs *Hispalensis* una cum sanctissimis confessoribus pro tantae tranquillitatis gratia congauderet, et Domino indesinenter gratias referret innumerabiles, eundem venerabilem antistitem *Leandrum*, Domino vocante, contigit ægrotare. Cumque diem extremum sui felicissimi laboris in proximo venturum agnosceret, venerabilem fratrem suum *Isidrum*, solatii ac benedicendi gratia et ut se ejus orationibus commendaret, a cellula educit, et sibi praesentari precatur. Quod cum beato *Isidoro* retulissent, cujus jam tota mens caelis inhærebat, et parvam cellulam omnibus temporalibus divitiis praeponebat, repulit eos a se dicens: Scitote, fratres, me ab hac cellula minime egresurum, quandiu frater meus in hujus peregrinationis corpore superstes steterit: ipse enim hoc proposito sacramenti firmavit. Beatus autem *Leander*, pastoralibus jugiter curis expletis, post receptionem *Dominici* corporis et sanguinis, felicissime in Domino obdormivit. Illoc autem praetermittere jamdudum non existimo, quod hic clarissimus doctor *Leander* fuit ab eodem patre *Severiano*, quo et *Isidorus*, genitus, professione monachus, et ex strenuissimo monacho, multo populorum conamine, ipso renuente, *Hispalensis* Ecclesiae constitutus est episcopus. Vir hic suavis eloquio, ingenio praestantissimus, vita quoque atque doctrina fulsit excellentissimus; ut etiam fide ejus atque industria, populi gentis Hispanorum per eundem beatum afolescentem fratrem suum *Isidorum* (ut superius scriptum est) ab *Ariana* insaniam ad fidem catholicam reverterentur. Hic namque in exsilio sui peregrinatione composuit duos ad-

appellat. *Isidorus, Claudium ducem.*

^e *Biclariensis*. Sexaginta millia ferme Francorum noscitur infugasse, et maximam eorum partem gladio trucidasse. *Isidorus* tot advenisse ait; addens, nullam unquam in Hispaniis victoriam Gothorum vel majorem vel similem existitisse.

^f Hæc, paucis hinc inde additis aut mutatis, transcripta sunt ex elogio *Isidori* de *S. Leandro*, in libro de *Scriptoribus Ecclesiasticis*; ex quo nonnulla perperam hic scripta correximus. Ea autem ad *S. Leandri* Vitam illustravimus.

versus hæreticorum dogmata libros, eruditione sanctorum Scripturarum diuissimos, in quibus vehementi stylo Arianam impietatem confodit ac detegit; graviter ostendens scilicet, quid contra eos habeat catholica Ecclesia, vel quantum distet ab eis religio ne vel fidei sacramentis. Exstat et aliud laudabile ejus opusculum, adversus instituta Arianorum, in quo propositis eorum dictis suas responsiones opponit. Præterea edidit Florentinæ sorori suæ, de institutione virginum et contemptu mundi, libellum, titulorum distinctionibus prænotatum; siquidem et ecclesiasticis officiis idem non parvo laboravi studio: in toto autem psalterio duplice editione orationem conscripsit: in sacrificiis quoque, laudibus atque psalmis multa dulcisono carmine composuit. Scripsit etiam epistolas multas ad papam Gregorium, et de beatitudine unam, in quibus ab eo archiepiscopale pallium et libros de expositione beati Job librique Pastoralis Regulæ poposcit; et ut pro eo ejus fieret ad Dominum intercessio, pro morbo podagrico, quo admodum vexabatur, frequentissime exoravit. Quæ omnia a beato papa Gregorio, qui cum tenerrime diligebat, impetravit. Alteram vero, ut in ante dictis prælibavimus, ad fratrem suum Isidorum direxit epistolam, in qua præmonet cuiquam mortem esse timendam. Ad cæteros quoque episcopos plurimas promulgavit familiares epistolas, et si non satis splendida verbis, acutas tamen sententiis. Sub Recaredo rege catholico, Romani pontificis vicibus in Hispaniis fungens, floruit: cujus etiam tempore mortalitatis vitæ terminum clausit, a pridie Idus Martii.

15. Translato igitur inter angelos beato Leandro, Hispanensis metropolis tanto cõstituta patrono, die noctaque preces Domino effundebat, quatenus, populo suo miseris, eis pastorem fidelissimum provideret, qui non solum cathedrali dignitate, verum etiam morum sanctitate beato Leandro successor existeret. Huic vero petitioni eorum pius Dominus minime defuit, misericorditer eis annuens postulata. De tanti etiam patris decessu adjacentium ^b parochiarum episcopi admodum condolentes, convenerunt in unum, cum clericorum et religiosorum convocatione, ut secundum sanctorum Patrum instituta eadem Ecclesiæ idoneum præsulem eligendo providerent. Horum siquidem electioni confirmandæ rex serenissimus affuit Recaredus, una cum principibus et Hispaniarum nobilibus viris. Sed populus civitatis, quod conceperat animo non valens subicere, majorum vota præveniens, interim conclamabat, dignum Dei famulum episcopatu Isidorum, qui in juvenilibus annis pro lege catholica viriliter egit, et innumeras pro ejusdem fidei defensione ab impiis sustinuit pœnas. Regis autem et episcoporum et principum eadem erat voluntas, una concordia, eademque sententia, et Isidorum episcopatu esse dignissimum, qui tam exem-

A plo boni operis quam sermone sanctæ prædicationis totam erudiret Hispaniam, testabantur: et ad beatum Isidorum accedentes, cum humilitate et reverentia, communem omnium insinuant voluntatem; suadentes eum onus archipræsulatus, ad totius Hispaniæ salutem, subire; sed ille, qui omne sublime baud secus quam suam præcipitum declinabat, nulla ratione eorum desideriis præbebat assensum. Ad hoc reverendus princeps et almi pontifices, videntes se suasionibus nil posse proficere, non ferentes ultra, convocatis civibus uno spiritu, ad eundem convenerunt Isidorum, parati vim facere. Concurrentes itaque populi, concitato clamore beati viri cellulam dirimunt; atque, prout poterat, reluctantem in voce jubilationis ad Ecclesiam perduxerunt. Clamabat enim ^B Dei servus, volens excusationis prætere rationem: sed incassum, quia continentium aures suas populorum lætantium voces invalescebat.

16. Perpendens itaque Christi præco, se nulla posse ratione resistere, coactus cessit; atque in Hispanensem antistitem cum veneratione magnifica est electus, totus insignis, totus signatus, totus celebrer, totus pulcher, totus amabilis, totus desiderabilis, insignis origine, honestate, honore et majestate; signatus natura, dignitate, gratia et disciplina; celebrer doctrinis, eloquiis, præniis, et præconiis; pulcher habitu, aspectu, delereu, et cultu; amabilis obsequio, alloquio, conciliis, patrocinio; desiderabilis specie, desiderabilis bonitate, innocentia vel justitia; desiderabili, perfecta charitate. Talis eligitur, talis ^C deligitur, talis cogitur, trahitur, adoptatur; talis infulatur. Diriguntur præterea nuntii ad gloriosissimum Gregorium venerandæ urbis romanæ papam, ut confirmata electione, de benedictione beati Petri apostoli pallium Isidoro sibi amicissimo archiepiscopale transmittere dignaretur. Sanctus vero Gregorius papa, de electione sibi directi Isidori admodum gavisus, Deo gratias egit, et nuntiis honorifice susceptis electionem confirmavit; ^c pallium cum postulatis dirigens, etiam ut primatiæ honorem in Hispaniis exsequeretur, concessit.

Decoratus igitur infula præulari quantus vixerit, quantus exstiterit, quantum profecerit, quantaque fecerit, pontifex asserit, præsul affirmet, probet antistes, episcopus testetur: declarat virtus pontificem, prodatur scientia præsulem, doctrina fateatur antistitem, mores eloquantur episcopum. Erat enim semper prudens, semper constans, semper modestus, semper justus; prudens discernendo, prudens eligendo, prudens diligendo, prudens inhiærendo: constans tolerando, constans resistendo, constans cadendo, constans persequendo; modestus appetendo, modestus inquirendo, modestus utendo, modestus parcendo; justus meditando, justus loquendo, justus operando. justus perseverando; probus ubique, devotus ubique, utilis ubique, expertus ubique; promptus ad incipient-

^a Imo tertio Idus Martii, ad quem diem Vitam dedimus.

^b Parochiam pro diœcesi usurpari in Vita Sancto- rum et apud S. Hieronymum monimus cap. 1. Ita præcipitur in Capitulis Caroli Magni, ut nullus episco-

pus in alterius parochia ordinationes faciat.

^c Lectiones in Breviariis Hispaniis et Romano cardinalis Quignonii, eique pallium misit in Hispaniam.

dum, promptus ad obediendum, promptus ad agendum, promptus ad insistendum; devotus ad meditando, devotus ad proloquendum, devotus ad orandum, devotus ad postulandum, devotus ad obediendum, devotus ad impetrandum; utilis ad persuadendum, ad dissuadendum, ad dispensandum, utilis ad compensandum; expertus ad evellendum et ædificandum, expertus ad plantandum, præ oculis semper habens passiones Filii Dei, non inani gloria elevabatur: nam, omnium se servum exhibens, plus amari appetens quam timeri, atque magis prodesse quam præesse, cunctis amabilem et benignum se præbebat; jejuniis, orationibus, et sanctarum Scripturarum meditationibus insistens; ex vilissimis cibis non ad cupiditatem, sed ad necessitatem parum sumens; sibi parcus, aliis largus nominabatur; eandem morum gravitatem quam prius, eandem sectabatur humilitatem. Idem enim constantissime perseverabat, qui prius fuerat; et, crescente dignitate, augebantur ei Spiritus sancti dona; atque ita plenus auctoritate et gratia, ubique laus sanctitatis ejus, et lucerna, indeficienti lumine accensa, jam non sub modio posita, sed super candelabrum constituta, ubique cunctorum laudibus ferebatur; ita ut etiam multorum doctorum præclarissimæ lucernæ, suo splendidissimo lumine de bono in melius magis ac magis accensæ, igne sancti Spiritus conglobato, splendide redderentur. Cunctorum etiam se debitorem astruens, præter alios hoc dono radiantes, inerat ei quasi proprie proprium, scilicet gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus: et miserorum ærumnas, compassione pia in se transumptas, potius ipse quam illi sentiebat; et elemosinarum largiflua donatione pietatis studio detergebat. Tanta siquidem aderat illi copia largiendi, et continua hilaritas tribuendi, ut in multorum admiratione nullus valeret percipere, neque etiam ipsi familiares ejus, unde tantorum censuum sibi largitas proveniret. Quantum vero largus per omne vitæ suæ tempus exsisterit, soli Deo reservatum est nosse. Didicerat enim serenissimos mores, plus in tribuendo quam in accipiendo gaudere; sibi parcus et quodam modo avarus, cunctis vero affluens, ditabat munificentia universos. In prosperis et adversis unus vultus ejus semper, clara hilaritate præventus cunctis lætior occurrebat. Non illum cunctis virtutibus inimica elatio asserebat; sed in omnibus placidam præterdens humilitatem, potentissimis et pauperibus charissimus habebatur in tanto etiam apostolatus culmine sublimatus, non ad cathedram, sed ad curam; non ad honorem, sed ad onus; non ad principandum, sed ad serviendum, non ad subditorum marsupia evacuanda, sed ad facinora extirpanda; non ad quietem, sed ad laborem; non ad diversorum saporum fercula vel pocula exquirenda, sed ad divina præcepta populis demonstranda ac suadenda, et ad pauperibus Christi temporalia subsidia provide ad-

A ministranda, episcopi dignitate se vocatum, non minus operibus quam sermonibus fitebatur.

CAPUT V.

Cura in institutiones clericorum, monachorum, laicorum. — Iter Romanum. — Pluvia impetrata. — Mortua resuscitata.

17. Circa clericorum vero et scholarium curam ita sollicitus erat, ut ex ipsa vehementi invigilantiam singulorum patrem probarent. Parum enim sibi videbatur vicinis clericis scholaribus providere, quia etiam undique vocaret, ut magis haberet quibus sua impartiretur beneficia, quos per se ipsum in sanctarum Scripturarum paginis erudiret, et temporalibus æconomis provideret. Concurrerant ergo clerici, tantum patrem, non solum audire, verum audire sitientes; qui benignissime patri susceptos affectu hortabatur, ne ab eo prius discederent, quam in lege Dei edocti sibi et catholicæ Ecclesiæ profuturi clarescerent; et ut removeret ab eis materiam vacandi otio, extra Hispalensem civitatem miræ pulchritudinis extruxit monasterium, a quo nulli scholari exeundi ante quadriennium licentia præbebat. Quosdam autem eorum qui ditiores videbantur, et inesse recusabant ministerio, quos veritatis spiritu demonstrante, in Ecclesia Dei opere et sermone potentes futuros esse prævidebat; ne occasione compta, vana quæque per gyrovagationem meditando, mentem a studio revocarent, ferreis astringebat compedibus. De quorum collegio sanctissimus quasi Lucifer emicuit ^a Hildesonsus, nec non et gloriosus Braulius Cæsar Augustanus episcopus. Et quia non semper personaliter, pluribus emergentibus curis, prout optabat, poterat eis continuare doctrinam, ubicunque in lege Dei sedulos, et ad bella spiritualis certaminis aptos speculabatur magistros, multis honoribus attollendo humiliter precabatur, ut sui optati laboris non immemores, in scholaribus docendis continuarent operam efficacem. Non enim sibi videbatur nefarias hæreses a vinea Domini radicitus posse evelli, nisi clerici et quique religiosi, fama sanctitatis et instantia prædicationis, populis insisterent. Fomes namque et occasio totius mali et hæresis, morum lapsus clericorum et religiosorum, et æquis contemptus scientiæ Scripturarum existit. Super religiosos quoque monachos, eremitas, atque secundum patrum regulas sæculo reuertentes summo opere invigilabat, ne quis eorum inopia mergeretur, aut verbi Dei in edia deperiret, necessitate compulsi, per diversa quæritando, lapides sanctuarii dispergerentur; et color auri optimus, scilicet propositum sanctorum virorum, mutaretur, et pervagatione mediante sanctæ conversationis obliviscerentur; et concupiscentiis illecti et abstracti, sæcularibus curis implicarentur; et regularibus frenis laxatis, se diaboli subderent servituti. Sicut mater unicum amans illum, ita omnibus charitate annexus, pandebat unicuique eorum

^a Coluntur S. Hildesonsus 23 Jan. et S. Braulius seu Braulio 18 Martii: ad quorum Vitas hæc latius indicantur.

benevolentiae sinum. Sicut gallina congregat pullos suos sub alis, ita protegebat eos a facie malorum: ne adversis pulsus incursibus vel egestatis pressi angustiis, paterno sublato praesidio, extra quam norma poscit, affligerentur. Sicut aquila provocat ad volandam pullos suos, ita ad caelestia desideria piis uonitis animabat; ipse prius caelestibus operibus abærendo super eos volitans, illius sanctissimi apostoli Pauli exemplar secutus, ne forte, cum sine exaggeratione operum aliis praedicaret, iudicio deprehensus evangelico, diceus et non faciens, reprobis efficeretur. Quis namque sanctorum congregationum frater, molestia animi vel corporis pressus, infirmatus, ipso non ad sanitatis remedia succurrente? Quis inimici tentationibus scandalizatus urebatur, illo non studio pastoralis aquam sanctae praedicationis de super effundente? Portabat onera subditorum, dignum ducens ipse solus in sollicitudinibus saeculi tribulari, ut sancti viri perturbatione submota, habentes victum et vestitum, soli Deo studerent placere; credens se eorum intercessionibus, si quid ei decerat, promerari. Quamvis, etiam suæ et aliorum consulendo salutem, mulierum pro posse vitaret praesentiam, quascunque tamen moniales vel religiosas in Dei laudibus cerneret permanentes, mira venerabatur affectione; et ne temporalium spiritualiumve sibi deesset copia, assiduis largitionibus providebat. Per Hispaniae igitur regionem plurima nec non et pulchra aedificavit monasteria: in quibus utriusque sexus religiosorum turmas, ad laudem et gloriam divini nominis congregavit. Tradidit etiam eis regulam, quam ipse secundum apostolorum instituta ediderat, quam pro loci varietate et Dei servorum viribus decentissime temperavit, docens unumquemque stare in gradu et gratia qua vocatus est; et in officio quo in saeculoungebatur (dum modo sit honestum), in monasterio quoque, secundum praepositi sui imperium, si necesse fuerit, humiliter deservire.

18. Inde non contentus (prodesse) uni soli provinciae, qui omnium fidelium utilitati se natum credebatur; per civitates et regiones egressus, in sacris tabulis novi et veteris Testamenti clangendo, ad caelestia desideria animabat electos; vel contra mundi rectores tenebrarum harum, ad spiritualia (bella) hortabatur. Ubique tuba personat Evangelii, ubique annuntiat Christus, ubique sanctae Trinitatis laudes resonant, et non est qui se abscondat a calore ejus; quoniam in omnem terram confessoris sonus exiit. Nam quos praesentia sui corporis illustrare non valebat, missis epistolis et nuntiis roborabat. Quidquid indecorum, quidquid incompositum, quid-

^a *Regula S. Isidori* exstat inter opera ejus, et servatur parte II Codicis Regularum a Luca Holstenio editi. Citant eum Benedictus Anianensis abbas, in *Concordia Regularum* et Smaragdus monachus, in *commentario ad Regulam S. Benedicti*.

^b *Marcha*, seu *marcha* pro limite provinciae, aut integra limitanea provincia, accipitur passim in actis sanctorum. Consule dicta 6 Februar. ad Vitam metricam S. Amantii per Milonem c. 2, litt. 6.

^c Fuisse anno 661 Romae duo concilia habita tradit

quid deforme, sed maxime legi Dei contrarium habuisset obvium, non parcebat oculus ejus; et ne crescendo augmentaretur sollicitus, quam celerrime principiis obsistendo, delere de populo Christiano et extirpare nitebatur. Sed et Apostolicas sanctiones atque decreta sanctorum patrum, sanctaeque Romanae Ecclesiae praecipue institutiones, in cunctis Hispaniarum ecclesiis instituebat. Tradebat caelestia et humana jam strenuus legislator; leges dabat, modestiae et honestati convenientes, praebens se ignem urentem, in consumendo memora criminum; et aquam frigidissimam, in frigidando ardores tentationum. Denique quae civitas, quae solitudo, quae ^b marka, quae huius doctoris non senserit beneficia? Peragrans itaque Dei servus, fidelium mentes verbi Dei pabulo reficiendo, pauperes Christi in eleemosynis recreando, haereticorum dogmata sollicitè persequendo, in universis Hispaniarum provinciis; ad inclytam pervenit urbem Romanam, summo pontifice id humiliter postulante; qui quanto honore et reverentia a romano antistite et cardinalibus fuerit receptus, non est nostrae disserere valetudinis; sed ex officiis et dilectionis obtemperantiis erga eum exhibitis per facile lector conijcere potest. Onere namque totius Ecclesiae sibi imposito, omnes se ei quasi patri pio, salva apostolica excellentia, offerbant benigne, ut etiam, si liberet, genere nobilissimi, moribus famosi, dignitate praecipui, famulorum vices supplerent, et humilitate quam poterant ministrarent: dignum ducentes prudentissimi viri, ut quia pro fide catholica et Ecclesiae Romanae honore ipsum, despectis tormentis principum, morti exposuerat, et multis scripturarum sententiis matrem Ecclesiarum omnium comprobaverat; ab eisdem Romanis condigno veneraretur honore: placuit etiam cunctis ut ecclesiae praelati ad sanctam ^c synodum convenirent, ut si quid inhonestum reperiretur aut ambiguum, cum eodem sanctissimo corrigeretur Isidoro: quem summo desiderio in Romana curia ad sui decorem detinuisent, nisi in Ecclesiae detrimento, ipso insinuante, hoc cessurum agnoscerent. Dimissa itaque synodo, quidquid voluit in romana curia ordinavit, et omnibus affectis mœnore dimissis, cum maximo honore et apostolicis muneribus in Hispaniam regressus est. Experti siquidem erant cum inter ceteras virtutes prophetiae spiritu clarescere, et ita multa de futuris, tanquam essent historialiter acta, magis evangelizare quam praedicere videbatur. Revertente autem eo factum est gaudium magnum et tripudium in ecclesia Hispaniarum.

19. Cum autem sanctus doctor ad Galliarum fines

in synopsi sua Conciliorum Labbaeus, quorum aliud pro monachis constitutum edidit, aliud adversus Andream Graecum, sub monachali habitu impostorem. Quidni aliqua similis synodus praesente sancto Isidoro habita fuerit? Ejus mentio fit in breviariis Hispaniis. At publicum aut solemne illud concilium non fuisse, arbitramur, cum Ambrosio Morales, lib. XII, cap. 24; Mariana lib. VI, c. 7; Padilla, cent. VII, c. 22, et alius.

appropinquaret, mire magnificavit Dominus agere A cum sancto suo. Cum enim Galliarum et Hispaniarum provinciae siccitate aeris nimia laborarent, et ex pluviae defectu fruges, arbores atque herbae arescerent, et homines ex ipsa intemperie gravem corporis sustinerent mole-tiam; sancti antistitis audientes adventum, laeti et alacres, de solita Domini pietate confisi, qui in servo suo semper operabatur insigni, cum crucibus et lampadibus de singulis civitatibus ei obviam procedebant, postulantes ut pro eis ad Dominum preces fundere dignaretur. Narbonenses vero, prope eo veniente, clamabant dicentes: O pie Hispaniarum doctor Isidore, tuis sanctis orationibus fuis ad Dominum, ab imminetibus periculis erue nos: advenisti desideratus, per te ubique a Domino solita praesententur beneficia. Beatus vero doctor, B ut erat compassione promptus, imperat silentium; et verbi Dei cibaria esurientibus apponit populis, admonens eos, ut una secum Domini invocantes misericordiam, sanctae Trinitatis fide praebula et omni haesitatione postposita, filii Dei poscerent beneficia. Inde vir sanctus, elevans manus ad caelum, Dominum precabatur, quatenus ad gloriam sancti sui nominis, populo suorum peccatorum remissionem, corporis sanitatem, aeris temperiem, pluviarum largitionem, atque fructuum abundantiam dignaretur impertiri optatam. O mira virtus orationis sanctorum! Cum enim aeris serenitas uimia esset et solis ardore aestarent universa, post tonitruorum repentinos mugitus ac fulguris contiguos ictus tanta subsecuta est aquarum inundantia, ut quis non vidit temporibus retro actis hujus pluviae comparationem. C Beatus vero confessor, ictibus fulguris undique agitalus, totus ardere videbatur. At omnes timore mortis exterriti, sancto relicto, ad ecclesias confugerunt. Qui autem aegroti humeris bajulantium subsidia beati patris expetentes advenerant, suae immemores imbecillitatis etiam caeteros fugiendo praecurrebant cum merito: omnes enim B. Isidori obtentu prius erant redditi sospitati. Caeteri vero, in infirmorum sanitate dependentes a Deo factum miraculum, animati viribus ad sanctum accedere cupiebant; sed nullus erat, qui praeforibus auderet progredi, coruscatione simul et pluviarum inundantia prohibente. Supersedens itaque Christi praeco usque quo imbres cessarent, concurrat ad eum universa multi- D tudo, laudantes in sancto mirabilia nostri Salvatoris. Beatus vero pontifex eos blande exhortatur, dicens: Ecce, fratres, quantum obtinet sanctissimae Trinitatis fides interemerat. In nomine individuae Trinitatis petistis a tribus vel pluribus erui periculis, et tria vobis a Domino et etiam plura sunt collata benefi-

cia; scilicet sanitas corporis, aeris temperies, et exuberans frugum ac fructuum abundantia: praeterea, quod sanctius ac carius amplectendum, si illibatam fidem servabitis, peccatorum indulgentiam consequimini et bravium remunerationis aeternae. Nunc igitur, confirmate corda vestra in charitate Christi Filii Dei, et nullatenus circumveniamini a seductoribus, qui circumerunt mare et aridam ut faciant unum proselytum, aeternis flammis horribiliter concremandum. Lupi sunt infausta edacitate voracissimi, qui non veniunt nisi ut mactent et perdant, exterminantes facies suas, ut appareant junctantes hominibus, et per hoc facilius ejus decipiendi aditus reperiat. Haec et his consimilia perorans sanctus venit ad hospitium, ut defessa membra refoveret. B Populus interim per vicos et plateas Dei nostri magna collaudante, maledicentes, detestantes eos, qui Dei et virginis Filium Dominum nostram Jesum Christum, vel sola cogitatione Deum esse verum, cum Patre et Spiritu sancto permanentem in aeternum, negarent*.

20. Cum appropinquasset almus doctor ad Hippalensem civitatem, obviam ei processit utriusque sexus populorum multitudo, clericorum, scholarium, monachorum et laicorum: qui in hymnis et laudibus, in voce jubilationis et tripudii, eum susceperunt cum gaudio magno. Concurrentibus itaque omnibus, ut sancti Patris tangerent simbrias, ex compressione turbatum, quaedam mulier praegnans praefocata spiritum exhalavit. Quod Sanctus cernens, ut erat misericordiae visceribus affluens, ubertim flevit, verba orationis ad Dominum tacitus fundens. Post aliquantulum vero spatium mulier surrexit, voce magna dicens: Benedictus tu, pater sancte Isidore, et benedictus sermo oris tui: sacris namque orationibus tuis ego, et quem gesto in utero, non solum praesenti vitae redditi, verum etiam de manu sumus eruti inimici. C Populus ad mulierem conversus, sciscitabantur qualiter evenisset ei. Ad quos illa: Egre-diente, inquit, anima mea et filii mei, qui in utero est, de corpore, caetera daemonum affuit, qui nexibus igneis nos ad poenarum loca rapere parabant; et gloriosissimo patre nostro pro nobis orante, audita est vox dicens: Revertantur animae horum in corpore suo, quoniam amicus Dei Isidorus orat pro illis. Quo audito, unus angelorum sanctorum qui semper sunt cum beatissimo doctore Isidoro, nos ad corpus reduxit. El-vans itaque omnis populus vocem in caelum, laudes clarior Altissimo personando, eum in urbem dixerunt. Tantam siquidem pacem per eum Dominus contulit Ecclesiae, atque tantum intulit terrorem universis superstitionis filiis, ut funditus ab Hispanis omni exstir-

* Sequebantur nonnulla inserta de Mahometis praedicatione in Hispania, et quomodo a diabolo monitus sit recedere in Africam propter adventum S. Isidori: quae falsa et adscititia censet Nicolaus Antonius. Disputat de his Tamajus, qui opinionem unam et sine apice veritatis adstructam clamat cum Morales, Padilla, Mariana et aliis. Quare nos ea ex hac Vita eliminamus, maxime quia compendium hic rectorum legi potest apud Lucam Y. l. l. lib. III

Chronici sub Sisebuto rege et ara 674; item apud Maximum, in Chronico, ad annum 606; Luitprandum, ad annum 607; et similes auctores nuper execogitatos, quasi eximie Hispaniae accederet aliqua gloria. Quidni tamen Mahometicae pravitate seminator aliquis, tempore Isidori ex Africa in Hispaniam trajecerit, matureque detectus, coactus sit sibi fuga consulere.

pata hæretica pravitate, nullus reperiretur qui vellet vel auderet hæresim nominare. Et ne aliquod misericordiæ opus vir sanctissimus in expertum prætermitteret, si qua de puellis sæcularibus præ inopia inflamem cogere tur ducere vitam, Dei minister celerime præveniendò, miserabilia rescindebat vota, nupti vel monasterio, pro ejus electione, tradendo. Si quem etiam de laicis in lege Domini voluntarium reperisset, nimia venerabatur dilectione, et inter suos secretarios amicabiliter annotabat. Innumerabiles fere squalore carceris maceratos vel etiam captivos, large datis muneribus, liberavit; et alieno æro illaqueatos, creditoribus data pecunia, utrosque gaudentes effecit. Reformandæ etiam pacis inter discordantes erat illi maxima cura; et nunc ecclesias construendo, nunc monasteria restaurando, nunc pontes innovando, veritatis operarius sollicitus permanebat; illud Salomonicum sæpius suis proponendo, multa mala docuit otiositas. Tanta erga eum reges et principes vincti tenebantur dilectione, propter apostolicam quaungebatur auctoritatem, ut eum patrem humiliter venerarentur sanctissimum, et quæque ab eo sibi imperata perficerent cum summa devotione. Hinc in principibus florentem obedientiam cerneret monachorum, dum qui regis vel alicujus principis iacurrisset offensam, et per alia ei reconciliari nequiverisset, ad extremum refugium securus accedebat Isidorum. Quis unquam ad eum peccator mæstus, turbulentus, vel desperatione suffossus accessit, et non in verbis gratiæ, quæ mellifluis ejus ore effluebant, statim viribus resumptis, spe veniæ et gratiæ animatus, lætus et hilaris et ex animi contritione justus effectus, gratias agens, repletus bonis discedebat? Quicumque ad eum cujuscuque professionis accedebant, sæpe assiduitate visionis et usu locutionis atque exemplo boni operis ab ambitione temporalium quiescebant, et veritatis lumine succensi, in desiderium æternæ lucis inardescabant. Quantæ autem existit virtutis et miraculorum vibratione coruscus, si omnes humani corporis artus verterentur in linguam, proloqui non auderent. Præterea futurorum providens utilitati, innumerabilibus fere sententiis et verbis præclaros edidit libros, quos enumerare longum est, tamen eos beatus Braulius Cæsaraugustanus episcopus in parte enumerat. Scriptis postquam edidit alphabetum ^a papæ judicum, alphabetum verbalium, alphabetum theologiarum distinctionum, atque alphabetum librorum; oratione finem faciens, orationis scripsit Alphabetum, futuros plangens Gothicæ gentis errores, simul eversionem, in quo quotidie Dominio psallebat, quod in hoc opere duximus annotandum.

^a An patriæ? Nicolaus Antonius annotat mendum hoc emendari non posse, quod indicati alphabeti verbum meminert.

^b Est ea synodus Hispalensis II apud Loyasam, habita anno regni 81, Sisebuti 9, Christi 619 aut se-

CAPUT VI.

Alphabetum irrationis ad tentamenta repellenda Adversarii et Dei gratiam promerend m.

Audi, Christe, etc. (Vide infra inter Opera sancti Patris.)

CAPUT VII.

Epistolæ ad varios.

Præterea epistolam quam ad S. Masonum Emeritensem archiepiscopum de reparatione prælatorum post carnis lapsum, S. Masono cum instantia humili postulante scripsit in hoc opere ampliamus; eo quod sit perutilis, non solum episcopis et personis ecclesiasticis, verum etiam cunctis ad Deum per penitentiam redeuntibus.

§ 1. *Ad sanctum Masonum Emeritensem archiepiscopum.* (Vide infra ad epistolas S. Patris.)

Plures etiam multarum quæstionibus promulgavit epistolas, quas si non ad plenum, tamen ex parte duximus adnotandas, ut Sancti virtus et potestas in eis innotescat mundo et Christi fideles e. ad a. tur.

§ 2. *Ad Braulium discipulum suum.* (Vide infra ad epistolas S. Patris.)

§ 3. *Braulius Cæsaraugustanus episcopus ad Isidorum.* (Ibid.)

§ 4. *Ad sanctum Braulium.* (Ibid.)

§ 5. *Ad sanctum Eugenium Toletanum archiepiscopum.* (Ibid.)

§ 6. *Ad Leodefredum Cordubensem antistitem.* (Ibid.)

CAPUT VIII.

Synodus Hispalensis. Hæreticus convensus, cæcus illuminatus. — Epistolæ ad varios.

27. Hæc de innumerabilibus fere sufficiat ad præsens: si enim cuncta quæ occurrunt de eo præstringere voluerimus scriptis, tempus nos facilius quam copia deseret. In his namque sanctis operibus omne vitæ suæ tempus exercitatus, fama scientiæ et virtutum ejus universas regiones complevit. Multi itaque nobiles et peritissimi, desideratum cupientes videre Isidorum, alterius audire sapientiam Salomonis a finibus terræ veniebant. Veniebant alii ut doctrinam ab eo salutarem perciperent; alii vero ut viderent mirabilia in nomine Domini facientem: veniebant infirmi ut sanarentur a languoribus suis, quia virtus Dei de illo exibat et sanabat omnes, alii autem tentantes accedebant erronei, de seipsis præsumentes, si forte possent eum capere in sermone. Quorum prævaemulationis tempore quo ad ^b synodum Hispalim conveniebant episcopi, advenit ^c Gregorius, re suo contrarius ^d nomini, hæresis Acephalorum antistes, verbis garrulus, lingua discretus; paralogicis syllogismis promptissimus, in disputationibus acutissimus, qui, quasi fluvius rapidissimus, multos sibi obsistentes fidelium, qui electi videbantur, ab sanctæ ecclesiæ horto evelebat, et in mortis exitium secum inallibiliter pertraherebat. Negabat enim in Christo

quente, cui profuit ipse S. Isidorus metropolitanus, interfuere septem episcopi suffraganei ejus.

^c Gregorius Syrus natione et ipse episcopus, cujus factionis historia existat in d. cta synodo can. 12.

^d Gregorius Græce vigilem aut vigilantem significat.

duas esse substantias, et non verum Deum ex Deo A Patre ante tempora permanentem, sed purum tantum hominem asserebat. Illic ad B. Isidorum cum venisset, petebat ut in communi audientia sibi cum eo inire disputationis certamen audendi tribueretur facultas; sperans se, etsi eum non superare, tamen nec ab illo superari ullatenus posse; et hoc deveniret in multorum eversionem, si ita succederet, sicut hæreticus prænotaverat. Beatus autem confessor, prævidens hoc ad utilitatem catholicæ Ecclesiæ a Domino dispensari, ejus petitionibus benigne annuens, statuit diem. Convocat fideles, iudices eliguntur, qui partibus auditis, contra succumbentem dignam pro obtinente ferrent sententiam. Quid plura? Initur certamen, et diversarum Scripturarum concurrentibus testimoniis, cedit hæretico episcopo, quia non poterat resistere sapientiæ et Spiritui, qui loquebatur. Admirans ergo super doctrina domini, non exspectat ut sententia iudicum proferatur, ipse proprio ore se acclamans victum.

28. Populis vero cum episcopis et clero pia devotione Deum laudantibus, eo quod prostratus sit Christianorum prædo, qui seducebat illos die ac nocte, cæcus quidam astitit, importunis vocibus conquerendo: Heu, inquit, alme doctor Isidore, diu est quod de tua sanctitate percepi famam; sed nunc assistens, bonitate tua privatus, te videre non mereor. Intuitus autem eum Gregorius, B. Isidorum dissimulantem præcabatur ut pontificalem chirothecam, quam manu tenebat, sibi porrigeret. Qua impetrata, in conspectu omnium fidus surrexit; et cæci oculos ea tangens, clara voce dixit, Dominus Jesus Christus, qui per B. Isidorum oculos mei cordis illuminavit, sanctis ejus meritis oculos corporis tui ad confirmationem fidei dignetur illuminare. Quo dicto, de palpebris cæci sanguine erumpente, visum recepit, vociferantibus in laudis jubilo exinde populis. Beatus antistes, vix silentio impetrato, docuit Christum Jesum verum Deum et verum hominem esse colendum, atque in una ejusdem persona duas esse substantias, divinam scilicet et humanam: divinam, quia Deo Patri semper manet coæternum; humanam, quia ex intemerata matre virgine cœpit esse hodiernus.

§ 1. *Epistola beati Isidori ad Braulionem.* (Vide infra ad Epistolas S. Patris.)

§ 2. *Alia epistola ad eundem.* (Vide ibid.)

§ 3. *Epistola Braulionis ad S. Isidorum.* (Vide ibid.)

§ 4. *Responsum S. Isidori.* (Vide ibid.)

CAPUT IX.

Synodus Toleti habita. — Præclara in morbo præparatio ad felicem obitum.

32. Cum igitur gloriosus doctor Isidorus diversis coruscaret miraculorum signis, et fama sanctitatis ejus per universum fere orbem diffunderetur, pro-

^a Hæc est quarta synodus, sub Sisenando rege celebrata, sub quo et ipse diem suum obiit Isidorus, ut Ildephonsus innuit. Sed nihil eorum quæ postea huic synodo tribuuntur, dierta scilicet fidei confessio in ea, nisi aliis verbis legitur. Quare auctoris licentia hæc fuerit non laudanda, suo potius quam synodi sermone

phetiæ spiritu, quo clarissimus refulgebat, obitus sui diem longe ante discipulis præsignavit. Attollitur clamor scholarium, monachorum luctus substruitur, monialium singultus erumpit, atque populi gaudium convertitur in mœrorem. Beatus autem confessor eandem, quam semper habuerat, de Ecclesiæ Dei grege sollicitudinem gerens, jussit omnes Hispaniæ episcopos, et abbates, et principes, ad Toletanam synodum convocari; exoptans summo opere, quatenus antequam migraret de corpore, clericalem ordinem in fraterna concordia, laicalem vero in perpetua dimitteret pace. Ad quam^a synodum cum ventum fuisset, in primis ut in fide sanctæ Trinitatis permanerent exhortabatur, hanc de unitatis essentia ac personarum varietate proponens distinctionem, unum scilicet essentia et natura, indivisibilem, verum Deum, de quo Moyses dicit: audi, Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est: qui nequaquam vel cogitatione a fidelibus est dividendus ut non in labyrintho erroris volvantur: qui ubique totus et ineger est, per essentiam sive per præsentiam majestatis, quod idem est; intra omnia, sed non inclusus; extra omnia, sed non exclusus; nec localiter tamen: qui cum sit simplicissimus secundum majestatis divinitatem, est tamen trinus secundum personarum distinctionem; Pater ingenuus, semper omnipotens; Filius unigenitus de Patre, semper inseparabiliter natus; amborum autem Spiritus, inseparabiliter a Patre Filioque semper procedens; unde et unum sunt. Præterea in una Christi persona duas profiteremur nativitates atque naturas; unam scilicet sempiternam ex Patre, secundum quam Deo Patri æqualis manens, est immortalis et impassibilis, alteram vero temporalem ex matre, cum anima assumptam, secundum quam pro nobis pati atque mori dignatus est; unde verus Deus et verus homo in una persona est. Quid autem sit gignere, nasci vel procedere, hoc si non capimus sinu mentis, capiamus sinu fidei et salvi erimus. Omnes nefarias hæreses, non minus quam suum præcipitium exhorrens, enervavit et anathematizavit, maxime execrabilem et odibilem Arian sectam, necnon et Acephalitarum nefariam superstitionem: quas ipse a tota Hispania et Galliis vehementi invigilatione, fratris sui prædecessorisque Leandri, sanctitate et doctrina perspicui, fulcimente studio, gladii verbi Dei persequendo eliminavit, confudit ac penitus enervavit. Romano etiam pontifici, loco beati Petri apostoli substituito, eo quod sit Ecclesiæ Dei caput in his quæ ad Deum pertinent, a fidelibus omnibus debere obedire, clarissimis sanctarum Scripturarum testimoniis approbavit: ^b quibus etiam contestando prohibuit, ne unquam membra a suo capite sejungerentur; volentibus præsumere, maledictum intentans. Regibus et principibus leges instituit; Ecclesiæ Christi sacerdoti-

pronuntiare maluisse. Ita Nicolaus Antonius: sed in Toletana synodo striccius dicta, latius explicantur in synodo Hispalensi II, can. 13.

^b Idem observat nihil tradi de Romano pontifice in dicta synodo Toletana IV.

bus catholicam fidei regulam tradidit; * officia et A gradus cunctorum ordinum exposuit, sacrorum jura ostendit civibus, et cunctis domesticis fidei populis disciplinam Christianæ religionis insinuavit. Ad ultimum vero, cum omnia hæc essent ab universis approbata, alter Moyses atque nostris temporibus legislator, ore prophetico prosecutus est dicens: Cum in his traditionibus permanseritis puro corde, in præsentē vita pace fruamini et bonis, et in æterna gloria congratulabimini laude perpetua; cum autem hæc præcepta dereliqueritis, apprehendent vos mala, et cadet gens Gothorum fame et gladio inimicorum et peste. Cum autem conversi ad Dominum Deum vestrum fueritis perquirentes ea, possidebit semen vestrum portas inimicorum suorum et erit vobis gloria major quam fuerit unquam. Post hæc accepta benedictione valescentes Sancto, omnes ad propria sunt reversi.

33. Beatus autem Isidorus primas, per aliquot dies Toleti moram faciens, verbo sanctæ prædicationis infatigabilis persistebat. Et licet plura monasteria servis Dei construeret miro opere, dum esset Toleti, parvissima erat cella contentus. Inde regressus Hispalim, cum ^b fatigatum corpus ægritudine assidua animæ natura subtiliter provideret ^c (licet in multorum admirationem larga eleemosynarum distributione temper fuerit usus), tanta eleemosyna continuis diebus, per sex menses seu amplius, plusquam erat solitus, monachis, scholaribus et pauperibus ab eo est erogata, ut ab oriente sole usque ad vesperam in distribuendo pauperibus substantiam ^C multam, maneret occupatus. Post hæc infirmitate ægritudinis fessus, dum febris in corpore convalesceret, et cibum ejiceret debilitatus stomachus (ut suis exemplum relinqueret pœnitendi), ad pœnitentiam convaleuit (ut quod suis semper docuerat verbis, opere quoque, palam cunctis expleret, et cum Apostolo diceret, Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. Convocato itaque clero et omni populo, fecit se a discipulis suis ad ecclesiam lecto deferri); atque reverendæ vitæ sanctum Joannem episcopum, et præclarum virum Epartium antistitem beatissimum (quos sibi vitæ sanctitas vinculo amicitiarum annexerat) jussit statim ut essent præsentēs. Et dum a cellula sua ad ecclesiam sancti Vincentii martyris adduceretur, cuncta agmina clericorum (scholarium, D

monachorum, sanctimonialium, quorum sanctus confessor doctor exstiterat et sustentator) cunctarumque illius civitatis plebium, cum clamoribus et magno ululatu, eum susceperunt (rumpentes capillos capitibus, barbas, facies et vestes scindentes); ut si ferreum possideret quispiam pectus, solveretur mox in lacrymas et lamentum totus.

34. Et dum in prædicti martyris ecclesia juxta altaris cancellum, in medio poneretur choro, mulierum turbis longius stare præcepit; ut in accipiendū ipse pœnitentiam, virorum tantum, non mulierum, circa eum præsentia cereretur. Et dum a præditiis suis episcopis qui cum cæteris, qui ad hoc triste, licet sanctum, convenerant spectaculum, insolabilibus resolvebantur lamentis, in cinere ^d involveretur et cilicio, expandens manus suas ad cælum, ita exorsus est dicens (Tu Deus, qui nosti corda hominum, et publicano longe posito, dum pectus percuteret, dimittere peccata dignatus es, et Abrahamæ patriarchæ sinu recipere voluisti, suscipe hanc confessionem meam; et peccata, quæ innumerabiliter contraxi, ab oculis differ tuis. Non reminiscaris mala, et juventutis delicta ne memineris): Tu, Domine, non posuisti pœnitentiam justis, qui non peccaverunt tibi; sed mihi peccatori, qui peccavi super numerum arenae maris. Non inveniatur in me hostis antiquus quod puniat. Tu scis quia, postquam infelix ad onus istud potius quam ad honorem in hanc sanctam Ecclesiam indigne perveni, peccare nunquam finivi; sed ut prave agerem laboravi. Sed quia tu dixisti: In quacunque hora peccator se a viis suis converterit, omnes iniquitates suas traderes oblivioni; hujus præcepti memor tui, clamo, utique cum spe et fiducia, ad te, cujus cælum non sum dignus aspicere præ multitudinedine peccatorum quæ conversantur in me. Adesto et suscipe orationem meam, et mihi peccatori da veniam postulatam. Quod si cæli non sunt mundi in conspectu tuo, quanto magis ego homo, qui bibi iniquitates quasi aquas, et sumpsi claustra ^e peccati. His consummatis vivificum corporis et sanguinis Domini sacrificium, cum profundo gemitu cordis indignum se judicans, ab ipsis suscepit pontificibus.

35. Deinde eorumdem episcoporum et quicumque de clero erant, cunctarumque plebium (per omnia nobis præbens humilitatis exemplum) veniam precabatur, dicens: Deprecor vos, sanctissimi domini mei

* Quædam de his habentur can. 39 et 40.

^b Hinc transcribitur Redempti clerici (quem archidiaconum appellat S. Isidorus in epistola ipsi inscripta) de obitu S. Isidori relatio cum hoc exordio hic omisso: *Visum est mihi ut tuæ sanctitati brevi exponerem, quomodo bonæ recordationis dominus meus Isidorus, Hispalensis Ecclesie metropolitanus episcopus, pœnitentiam accepit, suamque confessionem ergo Deum vel homines habuerit; vel quomodo de hoc sæculo ad cælum migravit, fidelis prænotationis tuæ stylo tuæ dilectioni notescerem. Quæ res me primam compulsi pro hac sollicitudine, quam ex amore in eum offeris, vestre charitati gratias agere: deinde quia vera supprimere nequeo, et quod de eo pauca de multis colligere potui, te orante dicere cogor. Dum suam suam, nescio qua sorte jam prospiceret, et sati-*

gatum corpus, etc.

^c Parenthesi inclusa sunt addita, ut hinc inde nonnulla alia. Quæ () inclusimus, velut ab auctore vite originariam relationem interpolante inserta.

^d In editis, *ab uno cilicium, ab altero super se mitti exposceret cineres*. Fuerunt autem hi duo episcopi, Joannes Ilipæ, quæ hodie Penna-flor; et Epartius Italicæ, vulgo Sevilla la Vieja; ambo concilio Tolitano IV subscripti; et post metropolitanam Hispalensem primi, secundum ordinem sedium, apud Carolum a S. Martino in Geographia sacra enumeratarum.

^e Idem, *ut colostrum peccatum*: quod magis proharim? est enim colostrum flos primi lactis: et sic continuata metaphora jungitur priori non absimili, qua se dicit Sanctus quasi aquas bibisse iniquitatem.

sacerdotes, sanctamque congregationem clericorum et populi, ut pro me infelice et pleno sorde peccati, vestra ad Dominum dirigatur oratio; ut qui ineritis non sum dignus, merear, vestro saltem intercessu, obtinere, impetrata clementia, meorum veniam delictorum. D'mitte mihi indigno .quod in unumquemque vestrum commisi, si quem contempsi odio, si quem læsi irascendo. ^a (Vides virtutum exemplar, a quo omnium paterna sollicitudine necessitas dependebat, dum magistrum sic conspicias a sibi subjectis veniam postulare; quia hoc gratiosius est simplici amore, quibus prodest offensos aliqua timere occasione. Imitari labora pro viribus ad tanti doctoris humilitatem sectandum est enim summa humilitatis species subjicere se minori; et castus Dei timor sive sanctus, qui permanet in sæculum sæculi, est, se non elato corde præferre alicui. Deinde beatus confessor subiecit :) Dimitte, obsecro, nunc saltem, domini mei, mihi instanter petenti, imo et si quid deliqui, penitenti. Et dum omnes voce magna pro eo indulgentiam cum lacrynis postulassent (licet ab aliquibus objiceretur quod ille qui sanctitatis fulgebat culmine, non peccatorum precibus, sed e converso illi ejus juvarentur obtentu, qui mentis et corporis integritate ab ineunte aetate se Domino consecrarat. Dumque universi singulares viri virtutes narrant, circumstantes admonuit iterum, dicens: Sanctissimi domini episcopi et omnes qui adsunt, rogo et obsecro, ut charitatem invicem vobis exhibeatis, non reddentes malum pro malo, nec velitis esse susurrones in populo; ut dilectionis vinculo connexi, non reperiat a vobis lupus rapax relictum quem auferat. Dum igitur unicuique debitorum vincula vel chirographa condonasset (quæ fere innumerabilia videbantur, quod etiam ad eximiam bonitatis ejus excrevit indicium, cepit, resumptis divina virtute viribus, tam profusis cœlestis pabuli insistere dapibus, tam copiosa divini mysterii populis apponere fercula, atque diem qua ad vitam nasceretur, qua cum Apostolo cupiebat dissolvi et esse cum Christo, cunctis lætus insinuare, ut indubitanter asseras eum spiritu æternis semper interfuisse convivii: atque, quamvis gravi correptus morbo, sed quo magis infirmatus fortior et potens, verbo exemploque prædicare, tam constanter, tam prudenter, tam affluenter, ut ad cœlestia festinans ipse, assistentibus quoque festinare compellebat. His itaque gestis, residuam egenis et pauperibus mox dari jussit pecuniam. (Sed etiam hoc quam præcipue laudis illius clarificat titulum, quod dominicæ pacis præco latorque, ab omnibus studuit osculari, et pacem (accipere) quam ore prædicabat et

A moribus; dum eandem osculo dato singulis circumstantibus imitator auctoris reliquit, dicens :) ^b Si ex toto corde dimiseritis ea quæ in vos adversa vel prava hactenus intuli, dimittit vobis Creator Omnipotens omnia delicta vestra, ita ut sacri fontis unda, quam hodie devotus populus est percipienturus, sit vobis in remissionem peccatorum: et hoc osculum inter me et vos maneat in testimonium futurorum. Completis his omnibus, ad cellulam reversus est c.

CAPUT X.

Sancti Isidori obitus, sepultura, epitaphium; variis enconiâ.

36. Aliis etiam continuis tribus diebus, similiter a clero et innumerabili plebium exercitu (qui quotidie numero augebatur, sancti Patris exitum sibi lamentabilem, cœlesti autem curiæ delectabilem, videre cupientes) similiter ad ecclesiam ducebatur, et sancte prædicationis verba sitientibus infundebat, et revertentem a nuptiis Dominum gaudens excipere gestiebat, quasi optata obviam Christo et cœlesti curiæ invitanti ad tam celebre epithalamium procedens, episcoporum, clericorum, principum et populorum caterva vallatus. Post diem autem confessionis vel penitentiae quartum, in ecclesia stans, peracto sermone ad populum, expandens manus ad cœlum ac benedicens omnibus, Deo sibi hactenus traditum gregem commendans, sanctum Domino tradidit spiritum; nobis sui corporis pretiosissimam margaritam, digna veneratione amplectendam, relinquens. Pontificis autem animam, a corporis theca resolutam, populi ut cernunt, emittunt voces et ululatus ad cœlum, tanti Patris decessum amarissimis singultibus plangentes. Inundat civitas Hispaniæ flentibus; episcopi pastorem, principes præceptorem, clerici doctorem, monachi et moniales rectorem et sustentatorem, pauperes patrem et defensorem, vultu lugubri cordis amaritudinem prætendentes, inasolabiliter plangebant. Non multo post lactus convertitur in gaudium, amaritudo in dulcedinem, vox plangentium in laudem, desperatio in consolationem, eo quod Sanctus non fuerit passus adeo eos diu tristari: nam de corpore ejus tanta effluxit fragrantia, omnium aromatum vincens odorem, ut omnes qui aderant cœlesti viderentur perfrui beatitudine. Diversarum ægritudinum convenerunt infirmi, qui non solum sancti corporis tactu, verum etiam solo odorato, pristinae redduntur sospitati. Ad tam insignia singularis viri meritorum dona uberius cumulanda, ac cumulatius exaggeranda, quadragenarius accedit annorum numerus, multiplici sacramento dicatus; quorum in spatio functus ac defunctus, Dei in se ple-

^a Hæc animadversio non habetur apud Redemptum, sicut etiam infra alia quædam puocta, quæ verosimiliter adjecta sunt ab auctore nostro, multa amplificatione ubique uso; nisi dicere quis velit ipsum Redemptum, abbreviatum duntaxat, a nobis haberi.

^b Brevius apud Redemptum: *Interea se ab omnibus osculari studuit, dicens.*

^c Additur apud Redemptum: *Et post diem confessionis vel penitentiae quartum, pastorem jugiter curam*

et finem suum consummavit in pace, pridie Nonas Aprilis, luna XIX, æra DCLXXIV, hoc est anno Christi 636, quando Pascha agebatur pridie Kalendas Aprilis: adeo ut appareat hanc confessionem factam esse ipso sabbato sancto: quando celebrandus erat solennis catechumenorum baptismus, quod ipsum indicant verba immediate prægressa: et sic mortuus fuerit serie 4 Paschalis hebdomadæ.

nissime inhabitante et cooperante gratia evidenter ostenderet, quod perfectionis sibi culmen mystici sacramentum numeri consignaret. Advertat, dilectissimi fratres, charitatis vestrae intuitus, attendat quantus fuerit in sanctis, quam admirabili, quam laudabilis, quam magnificus, quamque gloriosus iste Sanctus. Alius namque sanctorum caecos illuminat, alius leprosos mundat, alius mutis organa solvit, alius surdis auditum restituit, alius claudo gressum firmat, alius defunctum cadaver ad vitam revocat, alius a tactu haustuque lethifero conservat illaesos, alius quovis morbo sanat attritos: unicuique enim, sicut ait Apostolus, datur manifestatio spiritus ad utilitatem. Alii quidem per spiritum datur sermo sapientiae, alii sermo scientiae secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alii gratia sanitarum in uno spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii gratia linguarum, alii interpretatio sermonum: haec autem omnia operatur unus atque idem spiritus: cujus dono, cujus munere, cujus gratia, cujus largitate, cujus instinctu, cujus inspiratione repletus electus Dei confessor Isidorus his omnibus gratiarum muneribus, his charismatum donis ita refulsit ad plenum, ut cum haec enumerando Apostolus describeret, in Isidorum mentis conspectum direxisse videretur, in quem cunctorum praecedentium dona justorum confluerent, et a quo in sequentes derivata decrescerent.

37. Dormivit autem B. Isidorus aera dclx, anno ab incarnatione Domini dcxxii, sana doctrina sanoque consilio praestantior cunctis, et copiosus operibus charitatis dierum honorum senior: non caligaverunt ejus oculi, et dentes ejus non sunt moti de loco suo. Denique, ut sancti corpus cum honore debito sepeliretur, omnium fuit una voluntas, eadem vox, idemque desiderium. Et quia sanctissimus doctor Leander, aequam migraret ex corpore, fratrem suum hunc beatissimum juxta se sepeliri expetebat, et gloriosa virgo Florentina, eorum soror, idem de se summo exoptaverat desiderio, sepulcrum sanctissimi corporis Isidori medium honorifice locaverunt, S. Leandri et S. Florentinae sepulcro illud hinc inde jungentes, auroque et argento plurimo caelati operis decorantes. Interea plures fuere divino illuminati dono, qui viderunt Sancti animam in sublime ab angelorum multitudinis, in voce laudis et jubilationis, deferri; et Christum Dei Filium, cum innumerabili sanctorum caetera, obviam ei procedentem. Quidam etiam, cujus vitae continentia satis imitabilis videbatur, qui eundem confessorum super omnia diligebat, cum eum emergente, tristitia nimia consolari renuens anxiatur, se raptum in extasi testabatur, atque hunc egregium pastorem inter innocentium turbas, quos Herodes pro Christi nomine crucidavit cum martyrii palma; virginittatis aureola, confessionis corona, priorem tenere se vidisse fatebatur, dicentem sibi,

A Quia paratus sum, omnibus pro me Christi auxilium implorantibus, ferre subsidium. Qua visione laetus semper et hilaris videbatur, sed tamen quodammodo anxius semper, pro patris suspirans praesentia. Sed perfectissimi viri quid miracula notem, quid virtutes magnificem, quid scientiam praedicem, quid doctrinam commendem, quid mores extollam? Nam in apostolico viro, imo post apostolos Christi apostolo, virtutum consonantiam quid quaeras, cum in eo prudentiam Noe, fortitudinem Abraham, temperantiam Isaac, justitiam Jacob, patientiam Job evidenti ratione conspicias. Unde in Isidoro scientiae laudes eminentiam, cum in eo Moysi et Eliae mireris praesentiam? Quid doctrinae praeferas gratiam, in quo doctoris gentium veritatem exuberare, disciplinam spiritu fervere, zelum, scientiam abundare reperies? Quid morum glorifices claritatem, in quo Stephani tormenta, caeterorumque Christi sequacium ceteras principum constantiam?

38. Sed quia in his non est supersedendum ad praesens, ne protracta lectio fastidium generet audienti, ad propositum redeamus. Fuere interea clerici et scholares peritissimi quamplures in versibus et carminibus, agnoscens doctorem, de accepto ab eo munere pii Patris magnalia extollescentes; inter quos honor cleri B. Ildefonsus, archiepiscopus Toletanus inclytae sanctitatis, qui de pectore magistri doctrinae latices hauserat purissimos, ad magistri decorem in parte Ecclesiae, qua sancti doctores quiescebant, eorum gesta miro facit opere depingi, et in cruce argentea, quae sanctorum superjacebat monumentis, hoc carmen signavit.

^b EPITAPHIUM.

Crux haec alma gerit gemino: um corpora fratrum,
Leandri, Isidori, pariumque ex ordine vatum.
Tertia Florentina soror, devota perennis,
O quam composita consors! hic digna quiescit:
Isidorus medius disjungit membra duorum.
Hi quales fuerint, libris inquirito, lector:
Cognosces, et eos bene cuncta fuisse locutos,
Spe cer os, plenosque fide, super omnia charos.
Dogmatibus cernas horum crevisse fideles,
Ac reddi Domino quod impia jura tenebant.
Utque viros credas sublimes vivere semper,
Aspiciens sursum pictos contende videre.

ITEM ALIUD.

In laudem Ecclesiae, Christo regi gloriae
Concinamus jugiter:
Et virginis unico, carmine Davidico,
Canamus solemniter.
Gloriam Isidori, meritum memori
Voce sonent cantici:
Crescat laudum cumulus, grauletur populus,
Et chori angelici:
Nostris in temporibus praefulgens hic moribus,
In verbis Dominicis:

^a Supra ex Redempto retulimus aera dclxxiv, et annum Christi 636, qui annus mox e regno Cinti laui confirmatur.

^b Hoc carmen edidit ad 21 Decemb. Tamajus Salazar.

Fidus fidem extulit, fide labem expulit
 Erroris hæretici.
 Natus de Carthagine, nihil ab origine
 Puerile sapiens,
 Per fines Hispaniæ fontem sapientiæ fudit,
 Mira faciens.
 Hispali dum præfuit primas, legem docuit,
 Hispanus Hispaniam;
 In doctrina præmicans, crucifixum prædicans,
 Fugans^a idolatriam:
 Stemmata prænobilis, perstitit immobilis
 in Dei magnalibus;
 Affectans cœlestium gaudiorum præmium,
 Spretis temporalibus.
 Per fulgorem operum, exemplar fructiferum
 Sese clero tribuit:
 Nil a certo varians, totus cœlis inhians,
 Vitia perdomuit;
 Romanorum dogmata Cosmi hic per climata,
 Reparavit largius;
 Hesperus Hesperiam, lucifer Ecclesiam
 Decoravit clarius.
 Orthodoxus Arium, dirum adversarium,
 Rationis calculo
 Confudit hic malleus; cessit hostis felleus,
 Victus in propatulo.
 Iberi devotio cleri, pleno gaudio,
 Co'at patrem patriæ.
 Contemplando dogmata Cosmi laudent climata
 Doctorem Ecclesiæ.
 Decus archipræsulum, sacerdotum speculum,
 Scripsit, docte modulans,
 De fide catholica carmina mirifica,
 Libros libris cumulans.
 Mahometi cæcitas, perdens gentes perditas,
 Illius miracula
 Nequens refellere, mœsta fuit cedere,
 Viro sine macula.
 Ut sincere credit, sincere sic edidit
 Formam poenitudinis;
 In discendis perspica, in exemplis efficax,
 Doctor multitudinis,
 Quis ad plenum promere posset vel præscribere
 De gestorum titulis?
 Lingua non auferret, dextera deficeret,
 In scribendis singulis.
 Exoremus igitur hunc, de cujus creditur
 Sanctitate firmiter;
 Hostis ab insidiis ut nos et a vitis
 Defendat perenniter.
 O depressor criminum, tua nobis Dominum
 Prece reconcilia:
 In spe nos confovers, noxia submoveas,
 Sordes evanctas expies;

^a Idolatriam pro idololatria passim mediæ ævi scriptores habent.

^b Rejecimus supra aliquorum sensum de Mahometis in Hispaniam adventu: quem dum hujus epitaphii auctor recipit ut indubitatum, satis indicat longe juniorem se esse S. Ildelfonso, cui primum epitaphium

A Quem tecum excolimus, fratris tui poscimus
 Leandri suffragia,
 Preces nostras audiat, audiens suscipiat,
 Æterna memoria:
 Doctoris Fulgentii, horum fratrum socii,
 Recordari volumus;
 Quem per vitæ meritum, salutis sollicitum
 Esse nostræ, quæsumus.
 Virgineam egregiam Florentinam sociam,
 Cum fratribus petimus,
 Ut adiutrix veniat, et offensas leniat
 In quas nos cecidimus;
 Et leniri Dominus velit nihilominus,
 Amen clerus concinat.
 Interventu Virginis, labe mundet criminis,
 Quos peccatum inquinat.
 B Pro nobis tam celebris Virgo, pulsus tenebris
 Vitiorum, advocet,
 Ut qui regit omnia miranda potentia,
 Nos in cœlis colloquet.
 Amen!

40. Obiit beatus professor^e sub die Nonarum Aprilis, temporibus Christianissimi^d Cintilani, Hispaniæ regis, et Heraclii^e imperatoris Romanorum, illius videlicet Heraclii qui crucem Dominicam, quam impius rex Cosroe asportaverat loco suo, Hierosolymis restituit atque exaltavit. Testamentum nullum concludit; quia, licet facultatibus abundans in Christo, tamen cum pauper spiritu esset, omnia quæ possidebat, priusquam de mundo migraret, distribuit pauperibus et egenis. Sed hoc quoque veram cunctorum erga patrem notavit dilectionem, quod duas lucernas fere perpetim ardentes et pene inextinguibiles, quæ ab eodem naturali arte factæ feruntur, unam ad caput et unam ad pedes, in locis abditiis posuerunt, unde corpus sanctissimum quasi continuo lumine frueretur.

41. Interea, fratres charissimi, dignum est ut hunc sanctissimum doctorem laudibus et præconiis veneretur omnis Ecclesia; sed maxime Hispaniarum, quæ specialius præ cæteris saluberrima ejus refulsit doctrina. Quis enim extollat virum in infantia omni laude venerandum, in pueritia omnium veneratione laudandum, in adolescentia tot virtutibus plenum, in juventute tanta bonitate conspicuum, in episcopatu tot miraculis clarissimum, in senectute tam laudabili prædicatione perfunctum, in senio tam imitabili exitu perornatum, atque in fine tam mirifico transitu glorificatum? Quis hunc non prædicet æterni regis conspectibus acceptissimum, qui vita, et moribus præsulatus officium, virtutibus famam, signis gratiam, profectibus disciplinam, scientiam laudibus, dies incrementis, et finem tanta gloria decoravit? Nimirum cum adhuc vir beatissimus corporeæ molis tædio gravaretur, et sitiens ad fontem vivum spiritus, nil

tribuitur.

^c Imo pridie Nonarum.

^d Cintila, seu Cintilianus regnavit annos tres, menses octo, ab anno 636 usque 640.

^e Heraclius imperavit ab anno 610 usque ad annum 641.

in cœlo, nil in terra præter ipsum desideraret; quantus in oculis divinæ majestatis fuerit, quam Deo clarus, quam angelis acceptus, quam amabilis hominibus, quam miraculis clarus, quam virtutibus splendidus, quam signis magnificus, quam gl'rifica laude dignus, quanta meritorum apud Deum largitate munificus, quanta apud homines munerum magnificentia conspicuus, in examini corporis rediviva omnibusque stupenda sæculis virtutum gratia orbis expertus est universus. Quantum enim qualemque transeuntium genitrix altrixque terra, nihil tamen terrenum, nihil caducum sapientem, Isidorum produxerit, fov'erit, tenuerit, imo ut expressius loquar, mente et operatione jugiter in cœlis inhærentem detinuerit; ipsum testatur cœlum, sensit terra, aer exclamat, aquarum probat utilitas, sanitates produunt, dum ad divini natus imperia Isidori semper placata meritis, et precibus prompta, pie petentium votis et obsequiis favent, et commoditatibus obsequuntur ad eruditionem Ecclesiæ, et laudem Jesu Christi Domini nostri, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XI.

^a *Abbreiatio Brantii Cesarangustani episcopi de vita sancti Isidori, Hispaniarum doctoris.*

42. Isidorus, vir egregius (natione Carthaginensis, a patre Severiano nobilissimo ejusdem patriæ duce genitus), Hispalensis Ecclesiæ archipræsul (Hispaniæ primas, sanctissimis episcopis et confessoribus Leandro et Fulgentio, ac sanctissimæ Florentinæ virginis præpositæ virginum, exstitit germanus) et sancto Leandro successor sanctissimus. (Vir iste beatissimus a pueritia studiis litterarum traditus, Latinis, Græcis et Hebraicis litteris instructus, omnium locutionis genere formatus, in trivii eruditione conspicuus, in quadrivii Instigatione perfectus, divinis et humanis legibus ad plenum eruditus; suavis eloquio, ingenio præstantissimus, vita quoque atque doctrina fuit clarissimus, et merito a cunctis Hispaniarum doctor nominatus. Sic namque de virtute in virtutem proficiens, refalsit doctor eximius, ut secundum qualitatem sermonis omnibus, videlicet Latinis, Græcis et Hebræis, sapientibus ac minus intelligentibus, in eruditione existeret aptus atque incomparabili eloquentia strenuus. Nam tantæ jucunditatis affluentem copiam in eloquendo promeruit, ut ubertas admiranda dicendi ex eo in stuporem verteret audientes; quod audita, is qui audisset, non repetita sæpius memoriæ commendaret.

43. Jam vero quantus sapientia fuerit, ex ejus diversis studiis et elaboratis opusculis perfacile prudens

^a Exstat hæc S. Brantionis ante Opera S. Isidori et appellatur *prænotatio libri* cum ejus apud Tamajum Salazar ad hunc diem et alios; sed nusquam illis citatur tam laxè deducta quam hic; ut non videatur *abbreiatio* dicenda, sed *paraphrastica elucidatio*; sicut supra etiam in Redempti clerici recensione de obitu Isidori observavimus; et unciis similiter includimus quæ videntur interpolando adjecta. Nam totum hoc principium ita breviter complexus est Brantio: Isidorus egregius, Hispalensis episcopus, Leandri episcopi successor et germanus, floruit a tempore

A intelligere poterit. Denique de his quæ ad nostram notitiam venerunt, ista commemoravi. Edidit libros Diferentiarum duos, in quibus subtili discretione, ea quæ confuse usu proferuntur, sensu discretvit; Proæmiorum librum unum, in quo quid quisque liber sanctæ contineat Scripturæ, brevi subnotatione distinguit; de Ortu et Obitu Patrum librum unum, in quo gesta, dignitatem quoque et mortem eorum atque sepulturam sententia brevitate subnotavit; ad germanum suum Fulgentium episcopum, Officiorum libros duos, in quibus origines officiorum, cur unumquodque in Ecclesia Dei agatur, interprete stylo, non sine majorum auctoritate, elicuit; Synonymorum libros duos, quibus ad consolationem animæ, et ad spem percipiendæ ventæ, intercedente rationis ordine, exhortationem erexit; de Natura Rerum, ad Sisebutum regem, librum unum, in quo, tam de ecclesiasticorum doctorum, quam etiam de philosophorum indagine, obscura quædam de elementis absolvit; de Numeris librum unum, in quo arithmeticam propter numeros ecclesiasticis in Scripturis insertos, tetigit disciplinam; de Nominibus Legis et Evangeliorum librum unum, in quo ostendit quid memoratæ personæ mysterialiter significant; de Hæreticis et Hæresibus librum unum, in quo majorum secutus exempla, brevitate qua potuit, diffusa collegit; Sententiarum libros tres, quos floribus papæ Gregorii ex libris moralibus decoravit; Chronicorum a præncipio mundi usque ad tempus suum librum unum, nimia brevitate collegit; contra Judæos, postulante Florentina germana sua præposita virginum, libros duos, in quibus omnia quæ fides catholica credit, ex Legis et Prophetarum testimoniis approbavit; (de ^b Nativitate Christi sempiterna ex Patre et temporali ex matre, ex Isaïæ testimoniis, librum unum; moralium libros, B. Gregorii papæ rogatu, compendiose abbreviavit; Cantica canticorum secunda expositione elucidavit; de Viris Illustribus librum unum. Deinde nos istos suggestimus: Religiosorum Regulæ librum unum, quem pro patriæ usu et regularium viribus decussissime temperavit; de origine Gothorum et regno Suevorum et Vandalorum Historiæ librum unum; Quæstionum libros duos, quos qui legerit veterum tractatum supellectilem recognoscit. (Bibliothecam compilavit. ^c Quartam Psalterii translationem edidit; super libros Moysi, et Psalterium, et quatuor Evangelia Expositionem non minimo insudavit studio; in canonico quoque et civili jure permaxima composuit instrumenta); Etymologiarum etiam codicem nimis magnitudinis, distinctum ab eo titulis, non libris;

Mauritii imperatoris et Recaredi regis: in quo quidam sibi antiquitas vindicavit, imo nostrum tempus antiquitatis in eo scientiam sibi imaginavit: vir in omni locutionis genere formatus, ut imperito doctoque secundum qualitatem sermonis existeret. aptus, congrua vero opportunitate loci incomparabili eloquentia clarus.

^b Hujus opusculi et duorum sequentium non fit mentio in jam citatis editis.

^c Aliquot sequentium non meminerunt libri editi.

quem quia rogatu meo fecit, quamvis imperfectum reliquerit, tamen in viginti libros divisi, quod opus omnimodæ philoſophiæ conveniens quisquis crebra viſitatione perlegerit, non ignotus divinarum humanarumque rerum merito erit. Ibi recluditur diſverſarum artium elegantia, et quæcumque fere ſcri debent, reſtrictè colliguntur. Sunt et alii ſancti viri multi libri et in Eccleſia Dei multo cum ornamento inſcripti, quibus eam liquide præmunivit; quem Deus, poſt tot defectus Hiſpaniæ noviffimis temporibus ſuſcitavit, credo, ad reſtaurandam antiquorum ſapientiam, quæ præ nimia antiquitate fere in humanis mentibus defecerat, ne diutius ignorantia aut ruſticitate veteraſceret populus Chriſtianus. Temporum igitur ſeries, et ſæculi ætates neſcienti populo aperuit, ſacrorum jura oſtendit, ſacerdotibus eccleſiaſtica officia et gradus cunctorum ordinum expoſuit, regibus et principibus leges inſtituit, judicibus avaritiam interdixit, civibus et cunctis domeſticis fidei populis diſciplinam Chriſtianæ religionis inſinavit, ſpuriſſimam Ariani hæreſis a tota Hiſpania gladiis verbi Dei perſequendo eliminavit, malignam Acephalitarum hæreſim coſudit ac deſtruxit: Gregorio namque præfatæ hæreſis antiſtite ſuperato, et ſanctorum testimoniis Scripturarumque auctoritate convicto, docuit duas in Chriſto eſſe naturas, diviſam ſcilicet et humanam. Ad ultimum vero ſedium, locorum, regionum, omnium divinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, cauſas, et quæque obſcura atque ab humanis mentibus fere jam remota, ſcribendo patefecit. Tanta debriatione ſcientiarum claruit præditus, ut non ſolum noſtris temporibus, verum etiam a tempore apoſtolorum vel ante, primo homine et Salomone exceptis, in ſcientiarum varietate, ut credimus, nemo exiſtit illi primus. Floruit temporibus ^b Recaredi, Luibani, Witterichi, Gundemari, Sisebuti, Suintilliani et Siſinandi regum, quos ipſe ab inſania Ariana eruit, et in fide catholica confirmavit.

44. Fuit præterea ſpiritu prophetiæ clarus, in elemoſynis largus, hoſpitalitate præcipuus, corde ſeverus, in ſententia verax, in judicio juſtus, in prædicatione aſſiduus, in exhortatione lætus, in lucrandis Deo animabus ſtudioſus, in expoſitione Scripturarum cautus, in conſilio providus, in habitu humilis, in menſa ſobrius, in oratione devotus, honeſtate præclarus, ſemper pro Eccleſia ac veritatis deſenſione mori pronus et omni bonitate conſpicuus. Præterea pater exiſtit clericorum, doctor et ſuſtentator monachorum ac monialium, conſolator mœrentium, tutamen pupillorum ac viduarum, levamen oppreſſo-

^a In editis, *Ad reſtauranda antiquorum monumenta... quaſi quamdam oppoſuit deſtinam, id eſt fulcrum ſeu columnam, uti ea voce utuntur SS. Auguſtinus, Fulgentius, Beda cum Arnobio: quæ porro ſequuntur, brevius et nervoſius ſic habentur in editis. Cui non immerito iſtud philoſophicum a nobis aptatur: Nos, inquit, in noſtra urbe peregrinantes errantesque tanquam hoſpites, tui libri domum reduxerunt. Tu ætatem patriæ; tu deſcriptiones temporum; tu ſacrorum jura, tu ſacerdotum, tu domeſticam publicamque diſciplinam; tu ſedium, regionum, locorum; tu omnium*

rum, deſenſor civium, attritor ſuperborum, perſecutor et malleus hæreticorum; et quid plura? Speculum bonorum omnium factus eſt mundo, et ideo jam ſine fine regnat cum Chriſto. Quo vero ſumme eloquentiæ et quibus jaculis divinarum Scripturarum ſeu Patrum testimoniis omnium nefarias hæreſes deſtruxerit et enervaverit, ſynodalia geſta coram eo Hiſpali vel Toleti acta declarant: in quibus et Romano pontifici a fidelibus, loco beati Petri apoſtoli ſubſtituto, debere obediri; et uni Deo in trinitate perſonarum ſerviri, clariffimis Scripturarum testimoniis approbavit. Obiit temporibus Heraclii imperatoris et Chriſtianiffimi Suintilliani Hiſpaniæ regis, illius videlicet Heraclii qui crucem Dominicam, quam impius rex Coſdræ aſportaverat, loco ſuo Hieroſolymis reſtituit atque exaltavit. Dormivit autem beatus Iſidorus cum patribus ſuis æra 660, ſana doctrina ſanctique conſilio præſtantior cunctis, et copioſus operibus charitatis, ac diſverſis refulgens miraculorum ſignis; in quo quædam ſibi antiquitas vindicavit, imo noſtrum tempus antiquitatis in eo ſcientiam et miracula imaginavit: cui quaſi quadam appoſita laude non immerito illud philoſophicum a nobis aptatur: Nos, inquit, in noſtra urbe extraneorum more tanquam hoſpites, tui libri quaſi domum reduxerunt, ut poſſimus aliquando, qui et ubi eſſe-nis, et ſepultus eſt in ſenectute bona, angelorum ſociatus choris. Afficitur lædione et mœroris inundatione civitas Hiſpalenſis, dum tanto patre orbata in ſortem voraciſſimi deducitur prædonis. Interea, fratres chariſſimi, dignum eſt ut hunc ſanctiſſimum confeſſorem Iſidorum omnis laudibus attollat Eccleſia, ſed maxime Hiſpaniarum, quæ præ cæteris ſpecialibus ejus ſaluberrima refulſit doctrina. Nam ſicut Gregorius doctor Romæ ſuſceſſit Petro, ita B. Iſidorus in Hiſpaniarum partibus doctrina Jacobo ſuſceſſit apoſtolo. Semina namque vitæ æternæ, quæ beatiſſimus Jacobus ſeminavit, hic beatiffimus Iſidorus verbo prædicationis, quaſi unus ex quatuor para-diſi fluminibus, ſufficienter irrigavit, atque univerſam Hiſpaniam, tam exemplo boni operis quam fama ſanctitatis, velut ſplendidiffimus ſolis radius illuminavit. Igitur hunc ſanctiſſimum confeſſorem attentius exoremus, quatenus pro nobis miſeris peccatoribus, qui adhuc in periculis hujus vitæ conſtituti ſumus, apud Deum interceſſor aſſiſtat aſſiduus, ut qui ejus ſacram doctrinam pio amore amplectimur, in præſenti ab inſtantibus periculis eruamur, et poſt hanc vitam ad ſocietatem electorum Dei ſacris ejus interceſſionibus pervenire mereamur.

divinarum humanarumque rerum genera, officia, cauſas aperuiſti. Quo vero ſumme eloquentiæ et quot jaculis divinarum Scripturarum ſeu Patrum testimoniis Acephalitarum hæreſim coſoderit, ſynodalia geſta coram eo Hiſpali acta declarant, in quibus contra Gregorium, præfatæ hæreſis antiſtitem, eam aſſeruit veritatem. Obiit temporibus Heraclii imperatoris et Chriſtianiffimi Chintiliani regis, ſana doctrina præſtantior cunctis, et copioſior operibus charitatis.

^b Regnarunt hi ſeptem ab anno 136.